

16+

Мімі

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 11 (5272) 22 сакавіка 2024 г.

ISSN 0024-4686

Падсумаванне —
і рух
наперад
стар. 5

Святло
туркменскага
слова
стар. 6—9

Казачнік
рускай
музыкі
стар. 15

Голас з касмічных вышынь

*Беларусы! Сябры! Ганаруся,
Што Радзіма сягнула да зор:
Грамадзянка маёй Беларусі
Аклікае касмічны прастор.*

*Слухай блізкі наш свет і далёкі
Працавітай краіны дачку.
Наш палёт міралюбны, высокі,
Эпахальны на нашым вяку.*

*Слухай голас яе на прасторах:
«Мы заўсёды за дружбу былі!
Патушыце варожасці порах,
Ваяўнічыя людзі зямлі!*

*Мы з вышынь заклікаем да працы,
Да стваральнасці, згоды, добра!
Дзеля звонкага, светлага шчасця
Нам раззброіць планету пара!»*

*Дзве сястры Беларусь і Расія
Абвяшчаюць з касмічных вышынь:
Мір і праца — вось мэты святыя!
І няма найвышэйшых святынь!*

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Фота Віктара Іванчыкава.

Экіпаж карабля «Саюз МС-25»: Алег Навіцкі, Марына Васілеўская, Трэісі Дайсан.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў суайчыннікаў з Днём Канстытуцыі. «Прыняты 30 гадоў таму і ўдасканалены на рэфэрэндумах волі большасці беларусаў Асноўны Закон шмат у чым вызначае ход нашай гісторыі. Дзякуючы Канстытуцыі створаны ключавыя інстытуты дзяржаўнай улады, гарантаны правы і свабоды грамадзян, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. — Сімвалічна, што ў гэтым годзе ўпершыню ў канстытуцыйным статусе пачне сваю работу Усебеларускі народны сход. Выступішы ў новай ролі, выйшшы прадстаўнічы орган народаўладдзя стане яшчэ адной магутнай апорай нашай дзяржаўнасці».

Спачуванне. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка накіраваў спачуванне родным і блізкім народнага артыста РСФСР Аляксандра Шырвінта. «Ён прайшоў доўгі жыццёвы і прафесійны шлях, рэалізаваў сабе як таленавіты акцёр і рэжысёр. Яго ўнікальны творчы дар, самабытны і шматгранны талент дарылі цяplo і станоўчыя эмоцыі адданым паклоннікам. Аляксандр Анатолевіч быў і застанецца яркай асобай нашай эпохі», — гаворыцца ў спачуванні.

• Не стала народнай артысткі Беларусі Ніны Давыдзенка. Кіраўнік дзяржавы накіраваў спачуванне яе родным і блізкім. «Свой лёс яна звязала з нацыянальным характарным мастацтвам. На славу таі сцэне Вялікага тэатра Беларусі артысткай створаны незабыўныя вобразы, якія пакарылі публіку глыбіней і сілай характару. Яе педагагічная дзейнасць дапамагла некалькім пакаленням артыстаў рэалізаваць свой талент на карысць беларускай культуры. Светлая памяць аб ёй назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

Афіцыйна. Прэзідэнтам Беларусі падпісаны Указ № 96 «Аб Нацыянальным цэнтры заканадаўства і прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь». Дакумент прадугледжвае рэарганізацыю Нацыянальнага цэнтры заканадаўства і прававых даследаванняў і Нацыянальнага цэнтры прававой інфармацыі шляхам зліцця і ўтварэння на іх базе адзінага цэнтры, падначаленага Кіраўніку дзяржавы. Гэта дасць магчымасць аб'яднаць кадравы, навуковы і тэхналагічны патэнцыял раней дзеючых структур, выключыць дубіруючыя функцыі і павысіць эфектыўнасць дзейнасці па адпаведных кірунках прававой работы. Між тым цэнтры надзяляецца дзвума новымі паўнамоцтвамі, такімі як распрацоўка найбольш важных прававых актаў з прымяненнем пакетага прыняццелу і правядзенне па даручэнні Кіраўніка дзяржавы або Адміністрацыі Прэзідэнта дадатковай незалежнай экспертызы ўсіх відаў прававых актаў.

Канферэнцыя. Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі запрашае прыняць удзел у Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Высокія арбіты грамадзянскасці»: гісторыя, лёс, асобы: да 80-годдзя члена-карэспандэнта НАН Беларусі С. С. Лаўшукі». Мерапрыемства адбудзецца 30—31 ліпеня. Залюкі на ўдзел і тэксты дакладаў трэба даслаць да 30 чэрвеня на электронны адрас adddel.xx.xxi.st@gmail.com. Сярод тэм, што плануюць абмеркаваць, — гісторыя, актуальны стан і перспектывы развіцця беларускай драматургіі, айначынна літаратуразнаўства ў духоўным і сацыякультурным кантэксце XX — пачатку XXI стагоддзя, вектары навуковага даследавання нацыянальнай літаратурнай класікі.

Прэм'ера. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага рыхтуе спектакль «Маскарад» па матывах аднайменнага твора Міхаіла Лермантава. Як паведамілі ў тэатры, прэм'ера новай пастановкі класікі запланавана 5 красавіка. Рэжысёрам пастановшчыкам выступае Дэвід Разумаў. У спектаклі занятыя Андрэй Сенькін, Алена Стацэнка, Кірыл Нікіцін, Віталіна Бідзюк, Аляксей Качан, Павел Егутушэнка ды іншыя акцёры, у тым ліку студэнты Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Фэстываль. XI Рэспубліканскі фэстываль-конкурс дзіцячага мастацтва «Львянна» будзе праходзіць з 23 да 29 сакавіка ў Лідзе, інфармуе БелТА. Конкурс, які падтрымлівае Міністэрства культуры, арганізоўваюць упраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама, Лідскі райвыканкам, Беларускі саюз музычных дзеячў, Беларускае асацыяцыя духавых аркестраў і ансамбляў. «Да нас прыедуць юныя музыканты і спевакі з усіх рэгіёнаў краіны, якія будучы спаборнічаць у выканальніцкім майстэрстве ў 33 намінацыях, — расказала дырэктар Лідскай дзіцячай школы мастацтваў Алена Спірына. — Гэта хары, аркестры, ансамблі, салісты, якія выступаюць у самых розных жанрах: ад класічнага, народнага да эстраднага. Усе яны паіярэдне прайшлі адборачныя туры ў сябе ў рэгіёнах, таму на лідскай сцэне выступаць толькі найлепшыя творчыя хлопчыкі і дзяўчынкі, якія падаюць вялікія надзеі».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творчыя актыўнасці

У Доме літаратура адбылося чарговае пасяджэнне Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Гэтым разам пасля традыцыйнага прыёму ў шэрагі творчай арганізацыі аб выніках ХХХІ Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу расказаў запрошаны госьць — старшыня Савета арганізатараў кніжных выставак і кірмашоў у дзяржавах — удзельніца СНД, генеральны дырэктар ТАА «Макбел» Дзмітрый Макараў. Ён адзначыў высокі ўзровень падрыхтоўкі

і актыўнасць пісьменнікаў, а таксама ўручыў дыпломы за ўдзел у арганізацыі выстаўкі-кірмашу Алясю Карлюкевічу, Алене Стэльмах і Анатолю Матвіенку.

Вынікі Дэкады рускай кнігі ў Беларусі, якая праходзіла на розных пляцоўках па ўсёй краіне, падвяла першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах.

Важным крокам да актывізацыі дзейнасці аўтараў, якія пішуць творы для пастаноўкі на тэатральнай сцэне, сталі выбары старшыні секцыі драматургіі: узначальваць яе

цяпер будзе вядомая пісьменніца Таццяна Сівец.

Аб рабоце яшчэ адной секцыі творчай арганізацыі — крытыкі — распавёў яе старшыня Валерый Максімовіч. У найбліжэйшых планах — арганізацыя і правядзенне ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі навуковай канферэнцыі, прысвечанай 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Абмяркоўваліся і іншыя пытанні, якія тычацца дзейнасці Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Алесь ЦІМАФЕЕЎ

прыняты ў СПБ

Аляксандр Аляксандравіч БЫЧ-КОУСКІ. Нарадзіўся ў 1975 годзе ў г. Беразіно Мінскай вобласці. Скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Член Беларускага саюза журналістаў, працуе загадчыкам аддзела пісьмаў і сацыяльных праблем рэдакцыі раённай газеты «Бярэзінская панарама». Аўтар шматлікіх публікацый у рэспубліканскім перыядычным друку, кніг прозы «Горад за 101-м кіламетрам», «Ачалелы, або Вясёлыя хаўтуры».

Лізавета Канстанцінаўна БЫЧЫКАВА (Саевіч). Нарадзілася ў 2002 годзе ў в. Бараўляны Мінскай вобласці. Скончыла Мінскі гарадскі педагагічны каледж, цяпер — студэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Аўтар кніг «Из летописи ратной доблести», «Топонимы Беловежской пушчи», «Мой скарб — непаўторная маці Радзіма», «Казкі Белавежскага лесу» і інш.

стасункі

Гонар для любога выдавецтва

Кітайскі камуністычны лідар Маа Цзэдун (1893—1976) пакінуў свой след і ў мастацкай, паэтычнай творчасці. Пра гэта ішла размова і на пераможных беларускіх кнігавыдаўцоў з кітайскімі калегамі. Дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч на пляцоўцы ХХХІ Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу правёў сустрэчу з дэлегацыяй пекінскага выдавецтва «Замежная літаратура».

— Мы не ўпершыню абмяркоўваем з Выдавецкім домам «Звязда» кітайска-беларускія кнігавыдавецкія ініцыятывы, — значыла намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Замежная літаратура» Дзін Чжыма. — Цяпер хацелі б выйсці на рэалізацыю грунтоўнага праекта па выданню кнігі паэзіі заснавальніка КНР Маа Цзэдунна на беларускай і адначасова англійскай, кітайскай і рускай мовах. Мы ведаем, што вакол нашага выдавецтва групуецца добры актыву сучасных перакладчыкаў мастацкай літаратуры.

— Сапраўды, яшчэ ў 2012 годзе мы выдалі анталогію кітайскай паэзіі на беларускай мове «Пад крыламі дракона: сто паэтаў Кітая». Пасля

распрацавалі серыю паэтычных зборнікаў кітайскіх аўтараў — «Светлыя знакі: паэты Кітая», — падкрэсліў Алесь Карлюкевіч.

Вершы Маа Цзэдунна раней перакладалі на беларускую мову — і ў 1950-я гады, і ўжо ў XXI стагоддзі. У 2017 годзе была публікацыя падборкі ў часопісе «Польмя». Перакладчык — Мікола Мятліцкі. Пасля гэтыя пераклады Мікалай Міхайлавіч змясціў у сваёй аўтарскай анталогіі перакладаў «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: 100 паэтаў Кітая XX стагоддзя».

Падчас беларуска-кітайскіх выдавецкіх перамоў ішла размова і пра перспектывы азнамялення беларускага чытача з чатырма класічнымі

кітайскімі раманами: «Сон у Чырвоным цераме», «Трохцарства», «Падарожжа на Захад» і «Рачныя затокі». А. Карлюкевіч нагадаў, што першыя два з гэтых раманаў — «Сон у Чырвоным цераме» і «Трохцарства» — на рускую мову пераклаў ураджэнец Беларусі Уладзімір Панасюк. Кітайскія калегі заўважылі, што добра ведаюць яго не толькі як літаратуразнаўцу і перакладчыка мастацкай літаратуры, але і як аўтара «Вялікага кітайска-рускага слоўніка» (гэтую працу наш суайчыннік здзейсніў у супрацоўніцтве з Уладзімірам Фёдаравічам Суханавым). Днямі было 100 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Панасюка. У Маскве жыве яго дачка — Наталія Уладзіміраўна. Шырокае, аб'ёмнае праца над пераўвасобленнем кітайскіх класічных раманаў на беларускую мову — праект, які можа прынесці гонар любому выдавецтву. Такія справы не рэалізоўваюцца ў адначасе, а, магчыма, патрабуюць удзелу некалькіх перакладчыкаў.

Мікола БЕРЛЕЖ

Працяг традыцыі

На ХХХІ Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы наведвальнікі, удзельнікі святыя кнігі маглі пазнаёміцца з трэцім, сакавіцкім, нумарам расійскага літаратурна-мастацкага часопіса «Москва». Выпуск прысвечаны беларускай літаратуры.

Адкрываецца нумар «Паэмай праявар і каліну» Уладзіміра Караткевіча. Перакладчыкам выступае галоўны рэдактар часопіса «Москва» — паэт і празаік Уладзіслаў Арцёмаў, які, дарэчы, нарадзіўся ў Беларусі. З апаваданнем «Усё будзе добра» ў часопісе друкуецца Мікалай Захаранка.

Асобна вылучаецца публікацыя Валерыя Грышкаўца, якога добра ведаюць чытачы «тоўстых» расійскіх літаратурна-мастацкіх выданняў, —

«Сыходзячы, застаюся... Аўтабіяграфічны раман у форме дзённіка». Змешчана ў «Москве» і падборка апаваданняў Валянціны Кадзетавай у яе ўласных перакладах на рускую мову. Вершы Алены Бадака для расійскага выдання пераклала Таццяна Лейко. Несумненна, даспадобы расійскаму чытачу прыйдуцца проза добра вядомых літаратараў Алены Паповай, Міхаіла Шэлехава, Наталлі

Касцючанкі, Максіма Іванова, а таксама вершы Георгія Кісялёва (нарадзіўся на Валогодчыне; з 1983 года да самай сваёй смерці ў 2021 годзе жыў у Ваўкавыску, на Гродзеншчыне; быў сталым аўтарам часопіса «Нёман» як паэт, крытык, перакладчык). Нельга не адзначыць сярод іншых публікацый і артыкул вядомага палітолага, дэпутата Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Вадзіма Гігіна «Беларуская руская мова».

Летася часопіс «Москва» двойчы звяртаўся да беларускай літаратуры — у сёмым і восьмым нумарах. Будзем спадзявацца, што традыцыя прадоўжыцца. І «Москва», які некалі «Наш сучасны», пачне сістэмна, штогод рыхтаваць «беларускія выпускі».

Сяргей ШЫЧКО

форум

Венесуэла стала бліжэй

На XXXI Міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы сваю нацыянальную літаратуру прадставілі супрацоўнікі Пасольства Балівійскай Рэспублікі Венесуэла.

Сеньёр Генры Маэтонес Пінта прадставіў кнігі такіх аўтараў, як Рамула Гальгас, Уладзімір Акоста, Акілес Назоа, Эрле Эрэра, а таксама шматлікія турыстычныя альбомы і каталогі, якія адлюстроўваюць прыгожасць Карыбскага ўзбярэжжа і разнастайнасць прыроды Амазоніі, архітэктурную і сацыяльную дасягненні Венесуэлы, кнігі для дзяцей, паэтычныя зборнікі.

Сеньёра Майрэна Ньевес, жонка пасла Балівійскай Рэспублікі Венесуэла Франкліна Рамірэса, прадставіла творы, прысвечаныя дзяржаўным дзеячам Сімону Балівару і Уга Чавесу, і правяла экскурсію для студэнтаў рамскага факультэта Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта, якія вывучаюць іспанскую мову і літаратуру лацінаамерыканскіх краін.

Госці даведаліся пра дзейнасць па культурным абмене, якую праводзіць Пасольства Балівійскай Рэспублікі Венесуэла ў Мінску: гэта лекцыі аб гісторыі

Падчас кніжнай выстаўкі.

і культуры краіны ў БДУ і МДЛУ, сустрэчы са студэнтамі, дзейнасць Цэнтра лацінаамерыканскай культуры ў Мінску.

Эла ДЗВІНСКАЯ,
фота аўтара

повязі

Напачатку было «Слова...»

У **Лунінецкай гімназіі імя М. П. Анцукевіча** адбыліся XIII гісторыка-філалагічныя чытанні памяці Мікалая Анцукевіча, аўтара перакладу «Слова пра паход Ігаравы», выкананага ў 1926 годзе ў Лунінеці.

Гаспадары сустрэчы віталі гасцей з гімназіі імя У. І. Нядзведскага (Мікашэвічы) і імя А. А. Ліхоты (Жыткавічы). Па прыкладзе калег з Брэстчыны і Гомельшчыны лунінецкія педагогі імкнуліся прывесці знакавае імя навучальнай установе. У гэтым навучальным годзе мэта дасягнута. Радасць лунінецкага падзялялі землякі М. П. Анцукевіча з Ельскай раённай гімназіі. Дзесяць гадоў таму яны сталі першаадкрывальнікамі сустрэч. Так, чытанні маюць рэгіянальны статус. Гэты разам

удзельнікамі праграмы былі прадстаўнікі і ўсіх школ Лунінецка.

Удзел у рабоце секцыі прынялі благачыныны Лунінецкай царкоўнай акругі протаіерэй Сяргій Крыштал і протаіерэй Іаан Пятрэнка (Свята-Параскевінскі храм в. Бастынь). А напярэдадні чытанняў дэлегацыя гімназістаў наведвала «чырвоную», як кажуць у народзе, царкву, на цвінтары якой пахаваны бацькі жонкі М. П. Анцукевіча. Усклашчы веткі да магілы, у Крыжаўзвіжанскім храме пакланіліся іконе Багародзіцы «Лунінецкая».

Упершыню чытанні арганізавала намеснік дырэктара гімназіі Ірына Саковіч. На пленарным пасяджэнні Ірына Аляксандраўна адзначыла, што вось ужо больш за два стагоддзі «Слова...» вывучаецца гісторыкамі, пісьменнікамі, навукоўцамі розных

сфер, шырокімі пластамі грамадства: «Гэта паэма пра тое, як гіне ў бязвер'і і як ратуецца ў веры чалавек».

Лучалі ўрыўкі «Слова...» у перакладзе розных аўтараў. Скрыпнічная мелодыя «Лунінецкага вальса» Яўгена Куфайкіна прысвячалася 575-годдзю роднага горада. Бібліятэкар Ірына Раманчук аформіла экспазіцыю фотакронікі чытанняў, выстаўку краязнаўчай літаратуры. З незвычайнай гісторыі шлягера «Яблык на снезе» ў секцыі філалогіі пачалі прэзентацыю зборніка «Дарогамі Афганістана» ў памяць аб 35-годдзі вываду савецкіх войскаў з месцаў «неабвешчанай вайны». Удзельнікі секцыі гісторыі прысвячалі працы прадстаўнікам пакалення пераможцаў у Вялікай Айчыннай вайне, помнікам культавага дойлідства, што захаваліся.

Таццяна КАНАПАЦКАЯ

імпрэзы

Аб подзвігах народа

У Зэльвенскай санаторнай школе-інтэрнаце адбылася сустрэча з пісьменнікам-марыністам, журналістам, гісторыкам-даследчым, капітанам І рангу ў адстаўцы Мікалаем Чаркашынём.

Запрошаныя на сустрэчу навучэнцы 7—9 класаў, педагогі школы былі ўражаны энтузіязмам, эрудыцыяй і жаданнем пісьменніка зрабіць інфармацыю і перадаваць веды аб гісторыі нашай краіны. Размова ішла аб подзвігах народа ў часы Вялікай Айчыннай вайны, у прыватнасці аб трагічных падзеях чэрвеня 1941 года на Зэльвеншчыне і аб Зэльвенскім прарыве.

Пасля гутаркі Мікалай Андрэевіч разам з супрацоўнікамі Зэльвенскага архіва Волгай Цэйкала наведаў школьны музейны пакой і ацаніў працу экскурсаводаў-дзяцей і педагогаў.

Віктар КАШКО

сувязі

Прамая лінія: Саранск — Мінск

Паўтары тысячы кіламетраў аддзяляюць Мінск ад Саранска — сталіцы рэспублікі Мардовія. Але для сапраўднага сяброўства гэта не перашкода, тым больш у век інтэрнэту. Вось і нядаўна ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна была наладжана прамая лінія паміж сталічнымі школьнікамі і іх равеснікамі — чытачамі Мардоўскай рэспубліканскай дзіцячай бібліятэкі.

Гэтая завочная сустрэча невыпадкова насіла назву «Смак роднай мовы», бо падчас яе беларускія школьнікі пачулі вершы на мовах народаў Мардовія, а тыя ў сваю чаргу знаёміліся з запрошаным на прамую лінію беларускім паэтам Анатолем Экавым і яго вершамі ў аўтарскім выкананні.

Ганна КАЗАКЕВІЧ

прэзентацыі

Для маленькіх і не толькі

У **Валожынскім раённым цэнтры культуры** адбылася прэзентацыя новай кнігі **«Я»**, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі і ўдзельніцы народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання «Рунь» **Марыі Шакун**.

Новы зборнік — яе першая кніга для дзяцей. «Якія і колькі? Для маленькіх і не толькі» — вынік рэалізацыі праекта «Кніга разам з аўтарам», скіраванага на павышэнне цікавасці да чытання і вывучэння літаратурнай спадчыны.

— Калі мы працягваем першае слова «якія» і вылучаем «я» асобна, то ўтворацца пытанне: «Які я?». Мне хацелася, каб кожны задумаўся:

а які я чалавек? Я добры ці злы, скупы ці шчодры, лянны ці працалюбівы? Хацелася б, каб гэтыя пытанні задавалі сабе не толькі маленькія, але і дарослыя людзі. «Колькі?» — гэта пытанне, якое адрасавана ўжо да нашага розуму, інтэлекту, дзе мы лічым, аналізуем. І вось у мяне нарадзіліся невялікія задачкі ў вершаванай форме, — расказала пра назву і змест кнігі **Марыя Антонаўна**.

Люстэратарамі кнігі выступілі вучні сярэдняй школы № 1 г. Валожына. Малюнк дапоўнілі вершы. А кожны з удзельнікоў праекта з галоўнай раённай сцэны прачытаў радкі, да якіх рыхтаваў адпаведны малюнак.

— Каб кніга выйшла ў папяровым варыянце, прышлось прыкладзі намаля намагацца. Вельмі ўдзячна настаўніцы пачатковых класаў **Святлане Косік**, якая працавала з дзеткамі. А ў іх, вядома, самыя шчырыя думкі. Кнігу трэба чытаць з сям'ёй, каб разам разважаць, рабіць добрыя справы, упрыгожваць той куточак, дзе мы жывём, — падзялялася аўтар.

Вершы, якія **Марыя Шакун** напісала ў свой час для маленькага ўнучка **Цімура**, склалі аснову цікавай кніжкі для сямейнага чытання, дзе кожны маленькі беларус абавязкова знойдзе блізка сэрцу радкі.

Кацярына РОЎДА

«ЛіМ»-люстэрка

Беларуска-кітайскі інвестыцыйны форум па рэканструкцыі палацава-паркавых комплексаў і сядзіб прайшоў нядаўна ў Мінску і Пекіне. Мерапрыемства адбылося пры падтрымцы Пасольства Рэспублікі Беларусь у Кітайскай Народнай Рэспубліцы сумесна з Міністэрствам культуры, Міністэрствам спорту і турызму, Нацыянальным агенствам інвестыцый і прыватызацыі, а таксама аблвыканкамамі. Ад кітайскага боку ўдзел у форуме прынялі прадстаўнікі органаў дзяржкіравання, буйных кампаній і карпарацый, профільных палат і асацыяцый. Усходнія партнёры пазнаёміліся з інвестыцыйным патэнцыялам беларускіх палацава-паркавых комплексаў і сядзіб у Віцебскай, Гомельскай, Мінскай і Магілёўскай абласцях, удакладняецца на сайце Міністэрства культуры.

Гала-канцэрт да Міжнароднага дня тэатра пройдзе ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры 25 сакавіка. Пра гэта паведаміў мастацкі кіраўнік тэатра, заслужаны работнік культуры Беларусі **Адам Мурзіч** падчас прэс-канферэнцыі. У святочным канцэрте прымуць удзел вылучылі салісты тэатра, а таксама запрошаны госць акцёр, спявак, кампазітар і аўтар мюзікла «Небяспечны сувязі» **Глеб Матвейчук**. Прэм'ера мюзікла адбудзецца 26 і 27 красавіка. Пасля калектыву працягне работу над новай праграмай да Дня Перамогі — рыхтуюць 15 твораў, аб'яднаных адзіным зместам.

Мінскі міжнародны дзіцячы тэатральны форум «Крокі» пройдзе ў сталіцы з 24 да 27 сакавіка, інфармуе агенства «Мінск-Навіны». У праекце будуць задзейнічаны больш за 150 удзельнікаў — тэатральныя калектывы з Беларусі, Расіі, Малдовы і Узбекістана. Падчас форуму пройдзе конкурс тэатральнага майстэрства. Увазе міжнароднага журы, журы прэсы і журы глядачоў прадставіць дзевяць конкурсных спектакляў дзіцячых тэатральных калектываў устаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі, прыватных тэатральных школ і тэатральных студый. Праграму адрэе прадстаўленне лячэна-драматычнай студыі «Галактыка» з Мінска. Арганізатарам форуму выступае Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт.

Удзельнікі міжнароднага музычнага фестывалю «Свае» выступілі на гала-канцэрте ў культурным духоўна-асветніцкім цэнтры «Каўчэг» пры Свята-Елісавецкіх манастыры, паведамляе агенства «Мінск-Навіны». На сцэне свае нумары паказалі дзіцячыя і юнацкія калектывы, ансамблі і сольныя выканаўцы. «Асноўныя задачы праекта — развіццё культурных стасункаў паміж музыкантамі саюзных і дружалюбных дзяржаў, а таксама розных рэгіёнаў, папулярызацыя музычнай творчасці і вывучэнне гісторыі развіцця нацыянальнай і сусветнай музычнай культуры, падтрымка таленавітай моладзі, яе творчае і духоўнае развіццё», — распавяла кіраўнік міжнароднага фестывалю «Свае» **манашка Аляксія Юдзіна**.

Часовае экспазіцыя «Вялікая кнігіна Вольга Аляксандраўна. Усё жыццё я на палатне» Аўтаномнай установы культуры Варонежскай вобласці «Гісторыка-культурны цэнтр «Палацавы комплекс Альдэнбургскіх» адкрылася ў музеі «Замкавы комплекс «Мір»». У аснову выстаўкі леглі лісты вялікай кнігіні Вольгі Аляксандраўны да брата, імператара Мікалая II, і пляменніц, дзённікавыя запісы і мемуарная літаратура, а таксама фотаздымкі з асабістага архіва Яе Імператарскай Высокасці, дзіцячыя малюнк і карціны, створаныя ў наступныя гады, паштоўкі па малюнках Вольгі Аляксандраўны. Дапаўняюць экспазіцыю арыгінальныя прадметы XIX — пачатку XX стагоддзяў з фондаў музея і прыватнай калекцыі **Ігара Сурмачэўскага**. Як інфармуе *sb.by*, выстаўка «Вялікая кнігіна Вольга Аляксандраўна. Усё жыццё я на палатне» працягнецца да 2 мая.

Лаўрэаты «Оскара» **Эма Стоўн** і **Хаакін Фенікс** Луначальцы новы праект «Эдзінгтан» — фільм студыі A24 і рэжысёра **Ары Астэра**, вядомага па стужцы «Сончастаяйне». У фільме таксама сыграюць **Пэдра Паскаль** і **Осцін Батлер**. На партале *film.ru* паведамляюць, што жанр «Эдзінгтан» — «сучасны вестэрн». У цэнтры сюжэта — шэрыф маленькага мястэчка з вялікімі амбіцыямі. Здымкі стартуюць на гэтым тыдні. **Эма Стоўн** і **Хаакін Фенікс** разам працавалі ў праекце «Ірацыянальны чалавек» **Вудзі Алена**. Апошні фільм **Ары Астэра** «Усе страхі Бо» з **Хаакінам Феніксам** у галоўнай ролі выходзіў вясной 2023 года.

У Турцыі знойдзена 2100-гадовая пліта з наштаўленымі Антыёха Камагенскага, у якіх ён заклікае людзей падпарадкоўвацца і павяжаць закон. Аб гэтым паведамляе *Arkeonews*. Яшчэ ў верасні 2023 года жыхары аднаго з турэцкіх паселішчаў знайшлі рэльефную скульптуру. Пазней даследчыкі высветлілі, што тэрыторыя, дзе быў выяўлены арэфакт, калісьці ўяўляла сабой рэлігійнае месца. З плітой працавалі навукоўцы з Оксфардскага і Пізанскага ўніверсітэтаў, якія прыйшлі да высновы, што ў надпісах цар **Антыёх I** даваў указанні народу.

Цікавінкі ад **Яўгені ШЫЦЬКІ**

Як слова адгукнеца...

Традыцыйна ў рамках Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу прайшоў сімпозіум «Пісьменнік і час», дзе разам з літаратарамі сабраліся прадстаўнікі выдавецтваў, палітыкі, філосафы, сацыёлагі. Сёлета для абмеркавання была прапанавана тэма «Партнёрства ў імя будучыні». З 2015 года сімпозіум з'яўляецца пляцоўкай, дзе разглядаюцца пытанні, звязаныя з літаратурным працэсам і развіццём культуры наогул, уздымаюцца актуальныя праблемы, а галоўнае — ідзе пошук сэнсаў і кірункаў для далейшага развіцця.

— Вынік ад мазгавой дзейнасці — гэта не тое, што можна вымяраць у кілаграмах, літрах, тонах ці нейкіх дасягненнях, якія больш характэрныя для рэальнага сектара эканомікі, — перад пачаткам мерапрыемства заўважыў на сустрэчы з журналістамі міністр інфармацыі Уладзімір Пярцоў. — Гэта мазгавы штурм з людзьмі вельмі эрудзіраванымі, якіх па праве лічаць лідарамі меркаванняў, з вялікім жыццёвым багажом, крэатыўным мысленнем, з шырокімі сувязямі ў розных краінах. Менавіта такія людзі здольныя крытычна ацаніць працэсы, якія адбываюцца, і знайсці падыходы да вырашэння той ці іншай праблемы.

Сярод пытанняў, якія датычацца будучыні літаратуры, — як зрабіць яе больш запатрабаванай у моладзі, як праз кнігу даносіць гісторыю, як прывіваць добрыя густы чытачам і дзе баланс паміж так званай лёгкай кнігай і той, што даносіць сапраўднае каштоўнасці, працягвае традыцыю, закладзеную класікамі.

Новы выклік часу — штучны інтэлект. Тэхналогіі хутка развіваюцца, і часам творы, напісаныя машынай, ужо цяжка адрозніць ад аўтарскіх. Сёння такім чынам ствараюцца нават кнігі на гістарычную тэматыку, бо праграмы здольны «пераварыць» вялікую

пісьменніка ў наш час патрабуецца ўжо большая канцэнтрацыя на рознасці. Наогул, сёння літаратарам трэба ўлічваць розныя працэсы, якія звязаны з развіццём тэхналогій:

— Ніколі людзі так шмат не пісалі. Сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі паглыбілі нас у свет бясконцага пісьма. Высветлілася, што межы паміж пісьменнікам і непісьменнікам размываюцца. Адкрыце любую сацсетку — і вы можаце прачытаць гісторыі, напісаныя звычайнымі людзьмі, часта цудоўнымі, з выдатным гумарам. Яшчэ адна праблема звязана з перанасычанасцю інфармацыяй не толькі дроннай, але і добрай. Гэты сучасны інфармацыйны камунікацыйны свет нас хутчэй раз'ядноўвае, чым наадварот, і літаратура як мастацтва з роляй інтэграцыі можа часам не спраўляцца. Нам трэба задумацца, як трансфармаваць камунікацыю, аднавіць страчаную іерархію і правесці свайго роду рэнесанс прафесійнай літаратуры.

Сваімі думкамі наконт таго, як далей будзе развівацца свет, падзяліўся іранскі вучоны, дыпламат, доктар палітычных навук Санаі Мехдзі. У суаўтарстве з Андрэем Быстрыцкім ён напісаў кнігу «Размова пра будучыню, якой пакуль няма». Гэтая кніга прэзентавалася на XXXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы. У ёй разглядаецца, як у будучыні могуць развівацца розныя сферы, не толькі палітычная і эканамічная, але нават і тыя, што звязаны з развіццём тэхналогій, пакараннем космасу, інстытутам сям'і. Ужо сёння важна пралічыць, як глабалізацыя можа змяняць свет, якім будзе светнапарадак і як трэба наладжваць міжнародныя адносіны, каб яны забяспечвалі мір і абсалюту.

У сучасным свеце, які пастаянна мяняецца, адназначна ўзрастае роля рэгіянальнага супрацоўніцтва.

Рэктар Санкт-Пецярбургскага гуманітарнага ўніверсітэта прафасоўла актэмік Аляксандр Запясочкі распавёў, што вучоныя гуманітарныя свае прагнозы наконт будучыні робяць на аснове аналізу працэсаў, якія адбываюцца ў культуры, эканоміцы, палітыцы ды іншых сферах. На яго думку, штучны інтэлект — адзін з небяспечных сімптомаў, звязаных са знікненнем інтэлектуалаў, філосафаў, мысляроў. У пачатку XX стагоддзя, і нават у 50-я гады, у Еўропе яшчэ былі заўважнымі такія асобы. Здавалася, калі краіны дасягнулі пэўнага дабарытца, сталі даступнымі медыцына і адукацыя, што вольна, тыя магчымасці, каб будаваць ідэальны свет з высокай культуры і духоўнасцю. Замест гэтага пачала распаўсюджвацца масавая культура, культ матэрыяльнага спажывання, калі нормай стала кожны сезон набыць новае адзенне, каб праз кроаткі час яе выкінуць, і рабціць тэхніку, якую трэба абнаўляць кожны год, што ў выніку вядзе да спусташэння рэсурсаў планеты і дэфармацыі духоўнага свету чалавека. Таму сёння і ўзрастае роля пісьменнікаў, якія павінны абараняць сапраўдныя культурныя каштоўнасці.

Сёння, калі кнігі выходзяць невялікімі тэражамі, іх аўтаматычна могуць занесці ў шэраг «слабых», «нецікавых». Часта ў папрук прыводзіцца параўнанне

з тэражамі, якія былі ў савецкія часы. Але ніхто не ўлічвае, што ў 60-я гады, калі пасля вайны ўзрос дабрабыт насельніцтва, узнікла мода на кнігі і ў той жа час адчуваўся іх дэфіцыт. Сёння кніжны рынак насычаны вялікай колькасцю кніжнай прадукцыі. Рука недасведчаных чытача часта цягнецца да лёгкай літаратуры. Але, як заўважыў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксей Бадак, сур'езная літаратура, прайграючы бульварнаму чытву ў папулярнасці, ад гэтага не стала горшай, не адмовілася ад галоўных функцый, якія павінна выконваць. Час пакажа, што і праз 30—40 гадоў сур'езная кнігі (няхай і невялікімі тэражамі) будуць пераважаюцца ў адрозненне ад тых, што сёння раскупляюцца.

Асі Мустафа Доха, пісьменніца, публіцыстка, дэпутат парламента Егіпта, заўважыла, што літаратура мяняе свет і аб'ядноўвае людзей. Яна згадала, што менавіта кнігі паўплывалі на яе выбар, у якой краіне атрымліваць адукацыю. Творы Асі Мустафы Дохі перакладзены на многія мовы, а пісьменніцае прафесія, дзякуючы якой яна шмат падарожнічае, удзельнічае ў міжнародных выстаўках, дазваляе ўбачыць, што людзі ў розных краінах яшчэ мала ведаюць адзін пра аднаго. Гэта яна бычыць нават падчас сустрэч з чытачамі.

— Я лічу, што кожны персанаж — гэта носьбіт культуры, рэлігіі, на яго ўплываюць палітыка і сацыяльныя ўмовы. На аснове камплексаў усяго гэтага складаецца яго жыццё, ён прымае пэўныя рашэнні. Так, апошнія 150 гадоў актыўна развіваецца сістэма адукацыі, але як людзі жылі да гэтага? Егіпет — старажытная цывілізацыя, і кожны чалавек нясе ў сабе розум, веды, вопыт, якія перадаюцца наступнаму пакаленню нават без пасярэдніцтва школ. Такім чынам, нават мастацкая літаратура дапамагае пазнаваць гісторыю, культуру і менталітэт народаў. Каб не было стэрэатыпажнага раздзялення, небяспечнага для міру, літаратура павінна развівацца, — заўважыла Асі Мустафа Доха.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар-галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Карлюкевіч звярнуў увагу ўдзельнікаў сімпозіума на тое, што ў апошнія гады вялікую ролю пачала адыгрываць публіцыстыка:

— Сёння аўтары не адмаўляюцца ад таго, каб выразна, часам прамалінейна выказаць сваю ацэнку часу. Гэта адказ на тое, што адбываецца ў грамадстве, не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Адна з прэмій Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва ўручана Уладзіміру Ліхадзедаву за гісторыка-асветніцкі праект «Бацькаўшчына», серыю аўтарскіх кніг-альбомаў, дзе з дапамогай візуалізацыі, старых паштовак аўтар выказаў сваю грамадзянскую пазіцыю. Высокая ўзнагарода сведчыць пра тое, што яго працы дадзена публіцыстычная і палітычная ацэнка.

колькасць інфармацыі, якая ёсць у вольным доступе. Пры жаданні можна «папрасіць» штучны інтэлект уплесці ў тэкст любыя факты (як сапраўдныя, так і прыдуманія), даць заданне зрабіць розныя развязкі, пачынаць кожны абзац з адной літары. Натуральна, ніякаму пісьменніку і нават групе аўтараў, якія працуюць над адной кнігай, не паспець за сучаснымі тэхналогіямі.

Многія з удзельнікаў сімпозіума выказалі меркаванне, што штучны інтэлект не зможа замяніць чалавека. Ва ўсялякім разе, пакуль не атрымае доступ да шматлікіх крыніц, у якіх перададзены здобыткі, назіранні, вопыт чалавецтва. А для гэтага трэба адсканаваць усё: ад старажытных рукапісаў да кніг і часопісаў, што пабачылі свет за апошнія стагоддзі.

Дзяржсакратар Саюзнай дзяржавы Дзмітрый Мезенцаў заўважыў, што пісьменнікі ўсё бачаць іначэй, і менавіта праз іх адзнакі і пачуцці людзі пазнаюць свет. Ніякі гаджэт не зможа замяніць такія фундаментальныя рэчы як сапраўдная літаратура і традыцыйная папярэвая кніга. Адзін з прыярытэтаў Саюзнай дзяржавы — падтрымка і пашырэнне маштабаў гуманітарнага супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Расіяй. Сярод праектаў, якія рэалізуюцца з гэтай мэтай, — «Бібліятэка Саюзнай дзяржавы», дзе праз кнігі раскрываюцца старонкі сумеснай гісторыі. У рамках яго сёлета пачаць свет выданні, прысвечаныя Францыску Скарыну, Сямёну Полацкаму, Дзмітрыю Мендзялееву, Івану Фёдараву. Асобная кніга расказвае пра асваенне космоса. Запланавана прэзентацыя выдання, прысвечанага подзвігу беларускіх партызан.

Публіцыст, пісьменнік, журналіст Андрэй Быстрыцкі заўважыў, што штучны інтэлект усё ж можа быць карысным. Ён дапамагае вырашаць рудыцныя інтэлектуальныя задачы, такія як камплексыя. А вольна ад

Творы аўтараў-публіцыстаў, многія з якіх, дарэчы, з'яўляюцца членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі, былі прадстаўлены на стэндах Мінскай кніжнай выстаўкі. Галоўнай жа ўзнагародай сучаснаму аўтару, на думку Алясея Карлюкевіча, будзе тое, як яго творчасць паўплывае на будучыню, калі ён пачаечы, што яго слова адгукнеца ў заўтрашнім дні, калі дзякуючы яму будуць захаваны мір, духоўнасць і мараль.

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Бясспрэчны знак якасці

Выставачны цэнтр «БелЭкспа» на працягу некалькіх дзён стаў цэнтрам прыцягнення аматараў кнігі з усёй Беларусі. З размахам прайшла чарговая Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, якую наведвалі 62 тысячы чалавек. Беларусь, безумоўна, захоплена чытаннем. Аднак не толькі па цікавую кнігу з года ў год яны ідуць на выстаўку. Яе арганізатары імкнуцца стварыць падзею, прапанаваць цікавосткі, падарыць эмоцыі. Так кожны становіцца часткай вялікага свята.

Фота Кастуся Дробава.

Узнагароджанне трыумфатару.

Падводзячы вынікі маштабнага мерапрыемства, намеснік міністра інфармацыі, старшыня арганізацыйнага камітэта кніжнай выстаўкі Ігар Бузюўскі адзначае, што дзякуючы намаганням спецыялістаў у выстаўцы ўдзельнічаюць прадстаўнікі многіх краін, дыпламатычнага корпуса. Так, падпісаны пагадненні, дасягнуты дамоўленасці не толькі аб творчых праектах, але і аб ініцыятывах, якія будуць несці за сабой у тым ліку эканамічныя рэзультаты ў выдавецкай, паліграфічнай сферы.

Што да сённяшніх вынікаў — падчас свята чытання традыцыйна ўзнагародзілі пераможцаў Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». Найлепшыя праекты мінулага года адзначыла журы, на суд якога было прадстаўлена больш за 150 выданняў ад 35 беларускіх выдавецтваў. Падсумаванне — і рух наперад.

Падчас узнагароджання пераможцаў 63-га Нацыянальнага конкурсу Ігар Бузюўскі падкрэсліў: «Мастацтва кнігі» — бясспрэчны знак якасці. Не будуча ваць, калі заходжу ў нашы выдавецтвы і бачу статуэтку нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі», разумею: гэта знак якасці, тут працуюць прафесіяналы, на якіх можна разлічвацца. Сёння ў нас ёсць магчымасці, каб конкурс пашыраўся. Гэта паспрыяе таму, каб якасныя кнігі, якія атрымліваем, становіліся больш значымі на міжнароднай арэне».

Разам з намеснікам міністра інфармацыі спецыяльныя дыпламы і статуэтки

ўручаў пераможцам рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаіл Баразна. Ён ўзначальваў журы, у склад якога ўвайшлі прадстаўнікі сферы мастацтва і дзяржаўных органаў. Прафесіяналы ацэньвалі змест, аздабленне, паліграфічнае выкананне... «Гэта конкурс, які дэманструе штогод новыя грані і новую якасць. Сёння мы разглядаем кнігу як сур'езны прадукт, таму кожны год ускладняюцца крытэрыі ацэнкі», — заўважыў Міхаіл Рыгоравіч.

Сёлета найвышэйшую ўзнагароду конкурсу ў намінацыі «Трыумф» — ганаровы знак-симвал «Вялікі залаты фаліант» і ганаровы дыплом імя Францыска Скарыны атрымала серыя кніг «Прысмак каляровых рэвалюцый» Выдавецкага дома «Беларусь сёння», аналітычнага цэнтру ECOOM і выдавецтва «Беларусь». Укладальнікі — Сяргей Мусіенка і Максім Осіпаў. Міжнародны аналітычны праект прадстаўляе разважаны дзясяткаў вядучых палітолагаў, аналітыкаў і публіцыстаў з болей чым 20 краін свету на тэму «каляровых рэвалюцый». Першая кніга серыі

выйшла ў выдавецтве «Беларусь», другая і трэцяя — у выдавецтве «Дело». Дырэктар цэнтру ECOOM Сяргей Мусіенка адзначае, што зборнікі вельмі хутка разыходзяцца: «Папулярнасць у аўдыторыі вытлумачальная. Тэксты, дызайн, выяўленчы рад — усё на высокім узроўні. Над выданнямі працавалі найлепшыя аўтары з усёго свету — ад Аўстраліі да В'етнама. У гэтым — асаблівая каштоўнасць. Іх незалежны погляд зрабіў кнігі ўнікальнымі».

Спецыяльнага дыплама і памятнага знака-симвала «Малы залаты фаліант» удастоены пераможцы ў тэматычных і спецыяльных намінацыях. У намінацыі «ЛІТ-фармат» найлепшым стала выданне «Тарас на Парнасе». Кніга пачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» (складальнікам выступіў Віктар Шніп). У намінацыі «У лютэраў часу» перамогу атрымала выдавецтва «Беларусь»: журы адзначыла кнігу «Выбары ў Беларусь. Кортка пра галоўнае» Сяргея Шмарлюўскага. У катэгорыі «Арт-кніга» першыня ў Беларусі дзяржаўнай акадэміі мастацтваў дзякуючы выданню «Хань Юйчэнь. Жывапіс:

альбом-каталог твораў жывапісу да выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь» (адказная за выпуск — Кацярына Кенігсберг).

За ўклад у захаванне гісторыка-культурнай спадчыны (так гучыць намінацыя) узнагароджана выдавецтва «Беларусь» — журы адзначыла твор Ігара Марзалюка пад назвай «Сімвалы беларускай вечнасці». Гісторыя сімвалаў Беларускай дзяржаўнасці, а таксама выданне «Шынуазры ў замках Радзівілаў XVIII стагоддзя. Раскоша ва ўсходнім стылі» Вольгі Бажэнавай (выдадзена ААТ «Паліграфкамбінат імя Я. Коласа»). Найлепшым у намінацыі «Дзецім XXI стагоддзя» стала выдавецтва «Народная асвета» — яно выпусціла «Казкі вялікага лесу» Валерыя Кастручына.

Між тым рэдакцыя газеты «Гомельская праўда» перамагла ў намінацыі «Фотапогляд». Выданне «УКБ горада Гомеля. 50 гадоў» пад агульнай рэдакцыяй Уладзіслава Семчанкі прыйшлося даспадобы журы. У катэгорыі «Сучасны падручнік» было вылучана выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» з вучэбнымі дапаможнікамі «Генацыд беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны» (для навучэнцаў 1—4-х, 5—9-х, 10—11-х класаў). Складальнікам выступіў Валерый Талкачоў, Вікторыя Фіневіч і Валерыя Таратынка. Выдавецкі дом «Звязда» атрымаў перамогу ў намінацыі «Садружнасць» — спецыялісты адзначылі кнігу «Сугучча» (складальнікі Аляксей Карлюкевіч і Наталія Шчарбакова).

«Беларусь памятае» — у гэтай катэгорыі пераможцам стала БелТА за праекты «Апошнія сведкі» і «Архівы. Нічога, акрамя праўды». У намінацыі «Навука і веды» перамогу атрымала «Мастацкая літаратура» — за кнігу «Якуб Колас» (укладальнік Наталія Якавенка). Найлепшы ілюстратар 2023 года, на думку журы, — Алена Карповіч, якая працавала над кнігай «Казкі вялікага лесу». Найлепшым дызайнерам названы Максім Шніп. Ён займаецца праектам «Прысмак каляровых рэвалюцый».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Праз гісторыю да мастацтваў

На XXXI Мінскай міжнароднай выстаўцы-кірмашы прайшоў фінал літаратурнага конкурсу LitUp, дзе пераможцы прадставілі свае творы і атрымалі прыярытэтыя права на іх публікацыю ў дзяржаўных выдавецтвах.

Конкурс LitUp, арганізаваны Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь, праходзіць чацвёрты раз. Яго асаблівасць у тым, што ўдзел могуць прыняць як вядомыя аўтары, так і тыя, хто толькі ступіў на творчы шлях. У склад апертынага журы ўвайшлі прадстаўнікі дзяржаўных выдавецтваў. Важна адзначыць, што творы пераможцаў мінулага года таксама можна знайсці на міжнароднай выстаўцы-кірмашы. Асноўнай мэтай праекта з'яўляецца падтрымка і папулярнасць творчасці перспектывных беларускіх аўтараў. У гэтым годзе на конкурс даслалі больш за 200 рукапісаў з розных гарадоў Беларусі, што паказвае рост зацікаўленасці да мерапрыемства. На фінальным этапе конкурсу ўдзельнікі прадставілі свае творы для шырокай публікі. 15 аўтараў прэзентавалі кнігі на выстаўцы-кірмашы, сярод іх ёсць і пераможцы мінулых гадоў: Ганна Альхоўская, Іна Зарэцкая і Улада Альхоўская.

Прадстаўленыя творы разнастайныя па тэматыцы і жанрах. Большасць з іх — гэта гісторыі для дзяцей рознага ўзросту, заснаваныя як на паўсядзённых момантах, так і на фантастычных эпізодах. Наталія Андрасюк, чыя кніга будзе апублікавана выдавецтвам «Беларусь», прадставіла твор «Необыкновенные приключения Гавора и Кундоса». Ён складаецца з дзвюх частак, якія можна чытаць як асобныя гісторыі. Кніга расказвае пра маральныя каштоўнасці, такія як сяброўства, смеласць, узаемадапамога, вучыць цаніць тое, што дорага сэрцу. Аўтар падзялілася гісторыяй стварэння апавяданняў: «Калі я пісала казку, унутры мяне быццам паказвалі нейкі мультфільм, а я яго запісвала».

Письменница Людмила Кебич расказала пра незвычайны для сябе праект — кнігу дзіцячай прозы

«Чароўны куфэрак часу». Яна паэтэса і з прозай працуе ўпершыню. Кніга расказвае пра двух дзяцей, якія прыехалі на вакацыі да прабабулі. Гарадскім дзецям было нудна ў вёсцы, але яны знайшлі старадаўні куфэрак, які на самай справе зачараваны. З яго дапамогай апынуліся ў мінулым, дзе шмат даведаліся пра беларускія традыцыі, азбучку нацыянальнага арнаменту і шмат іншага. Кніга ў цікавай форме расказвае пра звычкі нашага народа і выхоўвае ў дзяцей любоў да бацькаўшчыны.

Наталія Кандрашук прадставіла свой зборнік «Мося і Гавлік», які складаецца з дзевяці казак. Пасля кожнай гісторыі ёсць загадка і гульні па тэме. Для прэзентацыі кнігі Наталія Кандрашук плануе міні-спектаклі для дзяцей у лялечным тэатры.

Пра цікавы праект «Каникулы.by» расказала Галіна Богдана. Гэта серыя кніг, мэтай якой з'яўляецца папулярнасць магчымасцей вялікіх і маленькіх гарадоў для арганізацыі дзіцячага адпачынку. Аўтар хоча паказаць сваёй творчасцю, што Беларусь — краіна цудоўных вакацый і неабавязкова шукаць прыгоды дзесьці за мяжой, калі цікавае побач. Падобны праект, які знаёміць дзяцей з выдатнымі мастакамі нашай краіны, прэзентавала Віталія Глас, выкладчыца гісторыі мастацтваў.

Для юных чытачоў дзяржаўных выдавецтваў падрыхтоўваюць раманы Валянціны Бастрымовіч «И всё-таки я его поцелую» (Выдавецкі дом «Звязда»), Вікторыя Кляўко «Вырай» (выдавецтва «Мастацкая літаратура») і дэтэктыў Ганны Альхоўскай «Пустота в глазах смотрящего» (Выдавецкі дом «Звязда»). Кніга маладой пісьменніцы Вікторыі Кляўко «Вырай» расказвае пра цяжкі шлях вяртання дадому. Галоўная героіня твора доўгі час жыла ў Германіі, пабудавала кар'еру, але асабістага ішчасця так і не знайшла. У Беларусь яе вяртае смерць маці, і тут яна знаходзіць сябе. Сваім раманам аўтар хоча абудзіць любоў да радзімы і звярнуць увагу на важную з'яву сучаснасці — адраджэнне вёскі.

Фота Лізаветы Тонцаў.

Ганна Альхоўская, член СПБ, аўтар многіх твораў, якія апублікаваны ў Расіі, прадставіла дэтэктыў «Пустота в глазах смотрящего». Письменница ў сваім выступленні акцэнтавала ўвагу на тым, што ахвярай злычынства можа стаць кожны, хто карыстаецца глабальнай сеткай інтэрнэт. Сваім творам заклікае задумацца, ці патрэбна быць шчырым і адкрытым у віртуальным свеце.

Удзельніца III Рэспубліканскага літаратурнага стартапа LitUp Улада Альхоўская, якая ў мінулым годзе прадставіла рукапіс «Мінская містыка», расказала пра незвычайны праект «Аватары тэатра». Гэта зборнік п'ес для падлеткаў ад 12 да 18 гадоў. Драматург бачыць неабходнасць ранняга знаёмства дзяцей з тэатрам. У зборнік ўвайшлі містычныя і метафарычныя гісторыі. Кніга раскрывае тэму сталежня і дае магчымасць паразважаць над складанасцю жыцця.

Па выніках конкурсу 17 аўтараў атрымалі магчымасць выдаць свой твор у адным з трох дзяржаўных выдавецтваў: Выдавецкі дом «Звязда», «Мастацкая літаратура» і «Беларусь». Стартуп дапамагае аўтарам пачаткоўцам раскрыць свой талент і атрымаць падтрымку на першых этапах.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Дарога ў абодва бакі:

беларуска-туркменскія літаратурныя сувязі на сучасным этапе

3 гісторыі

Гісторыя прысутнасці беларускай літаратуры ў Туркменістане мае даўнюю традыцыю. Дакладней — гісторыя прысутнасці нашых сучаснікаў, звязаных з прыгожым пісьменствам... Можна згадаць той факт, што творы Махтумкулі са сваіх вандровак па Каракумскім краі прывёз у Еўропу ў сярэдзіне пазамінулага стагоддзя ўраджэнец Міншчыны Аляксандр Ходзька. Ён, дарэчы, запісаў і туркменскі эпас «Кёр-аглы», а таксама вершы яшчэ аднаго легендарнага паэта — Кемінэ. А на пачатку XX стагоддзя ў Ашхабадзе (так называлася тады сённяшняга сталіца Туркменістана) у газеце Закаспійскай вобласці ў перакладзе на рускую мову было надрукавана апавяданне Якуба Коласа. Асобныя кнігі твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа пабачылі свет на туркменскай мове ў 1941 годзе... Сярод перакладчыкаў паэзіі і прозы Якуба Коласа на туркменскую мову — А. Ніязаў, М. Хумедэў, А. Курбанніясэў, М. Сеідаў, Т. Садыкаў, А. Шагульева... Творы Янкі Купалы ў розныя гады пераклалі Б. Кербабаеў, А. Ніязаў, К. Аразаў, Ч. Ашыраў, Р. Аліеў, Д. Халдурды, А. Курбанніясэў, М. Сеідаў, А. Бердыеў, А. Кавусаў, Т. Эсэнава, А. Агабаеў...

Шмат намаганняў было стварэння граматыкі туркменскай мовы ў 1920—1930-я гг. прыклаў беларус Аляксандр Пацалуеўскі, які загінуў пры Ашхабадскім землятрэсе ў 1948 годзе.

У час Вялікай Айчыннай вайны з Туркменістанам быў звязаны лёс беларускага празаіка, паэта і перакладчыка Аркадзя Марціновіча. Сваю «туркменскую адысею» ён апісаў у рамане «Не шукай слядоў сваіх». У Ашхабадзе ў 1942 годзе нарадзілася беларуская паэтка і літаратуразнаўца Любоў Турбіна, якая піша на рускай мове. Любоў Мікалаеўна — і перакладчыца вершаў туркменскіх паэтаў на рускую мову, і аўтар вершаў пра Туркменістан і туркменаў. У другой палове XX стагоддзя ў Туркменістане жылі і працавалі беларускія пісьменнікі і публіцысты Міхась Карпенка, Мікола Каліноўчэ, Васіль Ткачоў, Васіль Слушнік, Мікалай Шчарбачэня, Аляксей Карлюкевіч, Мікалай Еліянеўскі... У Ашхабадзе пабачылі свет кнігі многіх беларускіх літаратараў у перакладзе на туркменскую мову.

Вялікая праца па прадстаўленні туркменскай прозы і паэзіі для беларускага чытача прароблена і ў Мінску. Як сведчанне — «беларускія» кнігі Берды Кербабаева, Нуры Байрамава, Курбана Чаліева, Агагельды Аланазарава, Каюма Тангрыкуліева, Касыма Нурбадава...

У розныя дзесяцігоддзі Туркменістан наведвалі беларускія пісьменнікі Максім Танк, Янка Сіпакоў, Алег Лойка, Аляксей Жук, Браніслаў Спрыняк, Віктар Шымук, Павел Марціновіч, Генадзь Пашкоў, Аляксей Емяльянаў, Аляксей Бадак, Аляксей Чарота... У выніку такіх паездак нарадзілася вершы, нарысы, прысвечаныя Туркменістану і туркменам.

А што ж зроблена апошнім часам?.. Якімі здабыткамі маглі б пахваліцца беларускія перакладчыкі ў працяг пашырэння закладзеных раней традыцый? Альбо — туркменскія празаікі і паэты... Ці захавалася ранейшая ўвага да нацыянальных літаратурных былых пабрацімаў па Савецкай краіне з абодвух бакоў?..

Туркменская ўвага

У Ашхабадзе і цяпер выходзяць літаратурна-мастацкія перыядычныя выданні: часопісы «Дунья эдэбіят» («Светская літаратура»), «Гарагум» («Каракумы»), газета «Эдэбіят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва»). На працягу апошніх паўтара дзесяцігоддзяў, пачынаючы з 2009 года, толькі на старонках «Дунья эдэбіят» надрукаваны вершы і проза Якуба Коласа, Янкі Купалы, Уладзіміра Караткевіча, Рыгора Барадуліна, Алеся Бадака, Валерыя Казакова, Віктара Шніпа... Творы класікаў пададзены ў новых перакладах. На працягу некалькіх гадоў у часопісе друкаваліся эсэ Алеся Карлюкевіча пра туркменскіх паэтаў і празаікаў, з якімі ён сустракаўся, сябраваў у розныя гады, — Какалы Бердыева, Каюма Тангрыкуліева, Керыма Курбанніясэва, Какабача Курбанмурадава, Курбанніяза Дашынава, Наркыла Хаджагельдыева, Курбана Чаліева... Вялікую працу па прадстаўленні беларускага мастацкага слова рабілі і працягваюць рабіць празаікі і перакладчыкі Максат Бяшымаў, паэт, празаік, перакладчык Джумагельды Мулкыеў. Асабліва захоплены беларускай літаратурай Максат

Бяшымаў. Малады чалавек, ён здзіўляе сваёй дасведчанасцю ў частцы беларускай літаратуры, шукае самыя розныя крыніцы, каб пазнаёміцца з творами беларускіх пісьменнікаў. У інтэрв'ю аднаму з беларускіх выданняў ён выказаў такую думку: «У літаратуры кожнай краіны бываюць паваротныя моманты. Моманты, пасля якіх яна ўжо не можа заставацца ранейшай. Адбываецца значны скачок. Становіцца больш-менш зразумелым, куды, па якіх сцяжынках павінны ісці літаратура і мастацтва. Куды, у які бок будучы развіццё думкі, мысленне. Мяркую, што творчасць Караткевіча выконвае падобную функцыю, яна як мінімум здольная яе выконваць. Так, выканаць ролю рулявога ў бязмежных чалавечых, грамадскіх пошуках». Што ж, можна чарговы раз ганарыцца такой высокамастацкай з'явай, як творчасць Уладзіміра Караткевіча, можна радавацца, што голас нашай нацыянальнай літаратуры чуючы і ў Туркменістане!.. Джумагельды Мулкыеў літаральна ў самыя апошнія часы пераўвасобіў на сваю родную мову падборку з сямі вершаў Алеся Бадака і пяць паэтычных твораў Віктара Шніпа. У найбліжэйшы час пераклады стануць публікацыямі на старонках аўтарытэтнага часопіса «Дунья эдэбіят».

У часопісе «Гарагум» спрыянне беларускім аўтарам у мінулыя гады аказвала празаік і перакладчык Бягуль Анабаева. Яна, між іншым, прыязджала ў Мінск, удзельнічала ў адным з Міжнародных сімпозіумаў літаратараў «Пісьменнік і час». «Гарагум» размясціў вялікі артыкул, прысвечаны рэтрэспектыве беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей.

І ў газеце «Эдэбіят ве сунгат» працуе паўнамоцны прадстаўнік беларускай літаратуры ў Туркменістане — Мерэтгылыч Ягмыраў. Яго намаганні прывялі да таго, што летас у газеце творчай інтэлігенцыі Туркменістана з'явіліся згадкі пра Алега Лойку, яго даўнюю вандроўку ў Каракумскі край, новы пераклад даўняга верша Алега Антонавіча, прысвечанага Вялікаму Фрагі. Перакладчыкам твора беларускага аўтара выступіў малады літаратар Сулейман Ламанав. Ужо ў новым стагоддзі ў газеце «Эдэбіят ве сунгат» былі змешчаны пераклады вершаў Алеся Бадака, Міколы Мятліцкага.

Беларускія зацікаўленні

Падзей у фармаце беларуска-туркменскіх літаратурных стасункаў стала выданне ў Мінску кнігі Вялікага Фрагі «З кубка вечнасці мёд». Арганізатары гэтага творчага праекта — Казімір Камейша і Ганад Чарказян. За сваю руплівасць яны адзначаны медалём Туркменістана «Махтумкулі Фрагі». Пад вокладку кнігі гэтага выдання — і пераклады Міколы Мятліцкага, Віктара Шніпа, ранейшыя пераўвасобленні твораў класіка туркменскай паэзіі, зробленыя Рыгорам Барадуліным, Артурам Вольскім, Алегам Лойкам, Алесем Звонакам, Валянцінай Коўтун, Пятром Прыходзькам, Уладзімірам Паўлавым, Хведарам Жычкам, Уладзімірам Шахаўцом, Васілём Жуківічам. Нагадаем, што першая «беларуская» кніга Махтумкулі — «Салавей шукае ружу» пабачыла свет яшчэ ў 1983 годзе ў серыі «Паэзія народаў СССР» у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Будзем спадзявацца на працяг беларускай перакладчыкай увагі да неўміручай паэзіі легендарнага творцы і асветніка... Тым болей што ў дзесяцігоддзе, якое ўжо мінае з часу нараджэння кнігі «З кубка вечнасці мёд», новыя пераклады паэзіі Махтумкулі з'явіліся ў альманаху «Далыгляд», неаднойчы друкаваліся ў газеце «Літаратура і мастацтва».

Пачынаючы з 2019 года, калі быў узноўлены альманах перакладной літаратуры «Далыгляд», на яго старонках (гадавік не выходзіў толькі ў 2022-м) сістэмна пачаў друкавацца «туркменскі» раздзел. У 2019-м выйшлі пераклады апавяданняў Атаджана Тагана («Цягнік праходзіць»), Максата Бяшымава («Святая»), «Перакулена неба», у 2020-м — Какамурата Атаева («Сякура»), Сейрана Агузава («Вонjour!»), Камека Куліева («Танец "Карсакы"»), Максата Бяшымава («Зачыненне напалову»), Джумагельды Мулкыева («Доўгачаканы ардан»), Джумы Худайгульева («Хачу спяваць!»), у 2021-м — Бягуль Анабаевай («Лагода»), Мердана Баядава («Сапы па міншцы Голуб»), Джумагельды Мулкыева («На цягніку», «На самалёце»), у 2023-м — Ахмеда Курбанніясэва («Графаман»), Джумагельды

Мулкыева («Гняздо ластавак», «Шаман»), вялікая падборка вершаў Махтумкулі ў перакладзе Віктара Шніпа. Творы празаікаў ва ўсіх выпусках пераўвасобіў на беларускую мову Аляксей Карлюкевіч.

Газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала вершы Курбанназара Эзізава, Керыма Курбанніясэва — найболей яркіх паэтаў другой паловы XX стагоддзя. Керым Курбанніясэў (1929—1988) — народны паэт Туркменістана, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Туркменскай ССР імя Махтумкулі. Курбанназар Эзізаў (1940—1975) — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Туркменскай ССР імя Махтумкулі. Іх вершы і цяпер перавыдаюцца, гучаць як песні, уважліва да іх паэзіі з'яўляецца сучасная туркменская моладзь, што, пэўна, сведчыць пра асабліва неўміручасць паэзіі абодвух класікаў, абодвух нацыянальных геніяў. А ў Беларусі да паэзіі К. Курбанніясэва, К. Эзізава як перакладчык з асаблівай прыязнасцю ставіцца беларускі паэт Рагнэд Малахоўскі. З'явіліся ў беларускім штотыднёвіку і пераклады вершаў Героя Туркменістана Газель Шагульевай, верш Гурбандурды Бердымухамедава, прысвечаны Вялікаму Фрагі.

Расказваючы пра беларуска-туркменскія літаратурныя стасункі ў апошнія гады, нельга не згадаць Міколу Чарныяўскага. Пачатак увагі дзіцячага паэта да туркменскага мастацкага свету — яшчэ ў 1972 годзе, калі ў лістападаўскім нумары часопіс «Бярозка» надрукавалі верш Нуры Байрамава «Мой край» у пераўвасобленні беларускага творцы. Ужо ў XXI стагоддзі ў выдавецтве «Літаратура і Мастацтва» (яно існавала ў 2002—2012 гг.) выйшла кніга перакладаў М. Чарныяўскага, на старонках якой быў змешчаны асобны туркменскі раздзел: вершы Азата Рахманова, Ақджэмал Амарай, Каюма Тангрыкуліева, Пірнелеса Авезліева. Да перакладаў дзіцячай паэзіі Туркменістана спрычыніўся і Віктар Гардзей — яго здобыткам стала кніга паэзіі Агагельды Аланазарава «Вясёлая азбука». Дарэчы, усяго ў Мінску па-беларуску былі выдадзены тры дзіцячыя кнігі Агагельды Аланазарава. Гісторыя стасункаў паміж далёкімі і ўсё ж такімі бліжэйшымі нацыянальнымі літаратурамі з'яўляецца асновай, грунтам для далейшага развіцця дружбы, для далейшага знаёмства з мастацкім светам нашых народаў. Гісторыя — гэта яшчэ і падказка для нараджэння новых ініцыятыў, новых творчых праектаў. Публікацыі туркменскай прозы ў «Далыглядах», на старонках часопісаў «Маладоці», «Польмя», у газеце «Літаратура і мастацтва» — аснова для выдання па-беларуску зборніка туркменскага сучаснага апавядання. Пры перакладах значная ўвага надаецца твораў Джумагельды Мулкыева. Магчыма, наступе час і для выдання асобнай кнігі яго прозы. Шкада, што няма яшчэ ў Беларусі кнігі паэзіі Керыма Курбанніясэва, Курбанназара Эзізава...

Відавочна, што абсягі фарміравання беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей на сучасным этапе патрабуюць і літаратуразнаўчай, літаратурнакрытычнай увагі. Некалі ў Інстытуте літаратуры імя Янкі Купалы (цяперашняга Інстытуте літаратуразнаўства) існаваў цэлы сектар ці аддзел, што вывучаў міжнародныя літаратурныя сувязі, даследаванні якога, безумоўна, спрыялі пашырэнню вядомасці беларускай літаратуры ў свеце, развіццю мастацкага перакладу ў Беларусі... У 2021 годзе выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» выпусціла кнігу Алеся Карлюкевіча «Каракумскае сонца: старонкі беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей». Гістарычная рэтрэспектыва, пададзена ў гэтай працы, цалкам не вырашае пытанняў, якія з'яўляюцца ключавымі ў развіцці новых стасункаў... Час патрабуе прац у галіне параўнальнага літаратуразнаўства. Часу 6, напрыклад, не разгледзець у межах аднаго даследавання паэзію Керыма Курбанніясэва і Пімена Панчанкі (дарэчы, у свой час туркменскі паэт пераклаў «Паэму сораму і гневу» беларускага класіка; твор быў надрукаваны ў газеце «Эдэбіят ве сунгат» у 1987 годзе). Калі весці гаворку пра сучасную прозу, то напрошваецца такая тэма для грунтоўнага артыкула, як «Духовны свет сучасніка ў прозе Алеся Бадака і Максата Бяшымава». Шматлікія публікацыі перакладаў туркменскіх апавяданняў падштурхоўваюць да разгляду тэмы развіцця апавядання як жанру ў туркменскай і беларускай прозе XXI стагоддзя... Ці спраўдзіцца ўсё гэта? Ці знойдуцца апантанныя рупліўцы, якія працягнуць нераўнадушнасць да развіцця беларуска-туркменскіх літаратурных стасункаў?.. Будзем спадзявацца на лепшае.

«Толькі ты ад народнае памяці не адракайся»

МАХТУМКУЛІ

Не адракайся

У краіне чужой, дзе вясёла цяпер ты жывеш,
Ад краіны, дзе ты нарадзіўся, ты не адмаўляйся.
І нібы курапатка, палюючы смела ты ў траве,
Раптам трапіўшы ў пастку, ад крылаў ты не адракайся.

Будзь смялей і рабі да людзей больш упэўнены крок,
У кустах прыдарожных і ў цёмных лясах не хавайся.
І багаці хавуючы ўсе пад вялікі замок,
Не скупіся сабе, ад уцех ты не адракайся.

Баязліўцы няхай да цябе не ідуць на парог,
А як зойдуць у дом, з імі ты, глядзі, не абдымайся,
Бо яны нагавораць пасля на цябе, церпіць Бог,
Ды ад сябра, што цэніць цябе, толькі не адракайся.

Хай цячэ, ачышчаючы нашую долю, рака,
Ты ж у ёй, як малое дзіця, вяселяся, купайся.

Часам ворага можна любіць, быццам бы сябрука,
Ад настаўніка строгага ты, глядзі, не адракайся.

Час ляціць і ляціць самай вострай і хуткай стралой,
Будзе шчасце і гора, а гору ты век не здавайся,
І што будзе, няхай тое будзе цяпер тут з табой,
Толькі ты ад народнае памяці не адракайся.

Зробяцца пяском

У горах, дзе снег на высокіх вяршынях жыве,
Адвідзе туман і затопяцца горы святлом.
І сад малады, дзе натхнёна спяваў салавей,
Апаліць віхура, і зробяцца кветкі пяском.

Хто вып'е віна, у якім ёсць дурнота і сон,
Той заўтра адразу забудзе, адкуль прыйшоў ён,
І будзе спяваць свае песні на мове чужой
І бекам хоць будзе, ды будзе самотным слугой.

Атруту сваю разліваючы ў нашыя жылы,
Паважная старасць вядзе нас усіх да магілы.
І тое, што ўчора нас цешыла, пойдзе на злом,
Распончацца нам і зробяцца ціхім пяском.

І хай жа багаты ўсё цягне і цягне дахаты,
Магчыма, не ён, а ты ў нас тут самы багаты,
Бо ты маеш сэрца, якое баліць за свой дом,
Любоў застанеца і зробяцца грошы пяском.

Хай вершы, як белыя Храмы, стварае паэт.
На Храмах і вершах таксама трымаецца свет,
Які напаяеца нашым душэўным святлом.
А душы святых ніколі не будуць пяском.

Махтумкулі.

Апомніся, сэрца!

Апомніся, сэрца! Наўкол паглядзі!
Хвалюеця ты, закіпаеш ізноў.
Гарачы такіх паспрабуй жа знайдзі.
Гаворыш ты смела для ўсіх пра любоў.

Падобных, як ты, больш на свеце няма.
А знойдзеш — глядзіш, памыляешся ты.
Любоў не астудзіць ніколі зіма,
Любоў, нібы кропля святое вады.

Калі ты ў пустэльні, як камень, ляжыш
І песня твая прырасла да цябе,
То дзіўяцца людзі, чаму ты маўчыш,
Глядзяць на цябе ў невыказнай журбе.

Бо знаюць, што вечнасці век не спазнаць
Табе, хоць ты сілы й агонь парастраць,
Што зараз кітаяць у табе, маладым,
Усё, як над полем, дзе ветрана, дым.

Махтумкулі, вызнач, куды ўжо ісці.
Нямала дарог ты прайшоў у жыцці.
Чым ты ганарышся? Што здолеў знайсці?
Што чуеш сягоння ты ў сэрцабіцці?

З туркменскай.
Пераклад Віктара ШНПА

Набаткулі РЭДЖЭПАЎ

Мой Туркменістан

Зямля мая — краіна
Бязмежная ў велічыні сваёй,
Нібы майго народа
Шырокая бяскрайняя душа.
На жаль, не Млечны Шлях я
У зорнай цішыні тваіх начэй.
З любоўю ўсю краіну
Мне не прыціснуць да грудзей сваіх.
Бязмежная, бязмерная, а іначай
Цябе з сабой насіў бы ў сваім сэрцы.
А ты ж здалёку бачышся шчэ большай.
Бязмежнае, вялікае расстанне...

З туркменскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Даўлетгелдзі АНАМУРАДАЎ

Беларускі сшытак

Не, Амерыку я адкрываць не буду.
У іляху сябе знайсці б мне і адкрыць.
Жабраком або нястомным валацузам
Я б уласнае жыццё хацеў пражыць.

Толькі вы, любоў і святасць, толькі з вамі
Я змагу душы пляшчоту адишукаць.
Што старэю, бачу я, але з гадамі
Цалаваць хачу ўсё роўна і кахаць.

Я пражыў жыццё.
Душу да кроплі выпіў.
Сярод кветак сам сябе хаваць іду.
Забыццё. І адлятаюць птушкі ў вырай.
Сам сабе на грудзі кветкі пакладу.
Не, Амерыку мне адкрываць не трэба.
Я сыходжу. Ледзь сябе паспеў адкрыць.
І табе, майго жыцця святое неба,
Я сябе хачу навекі прысвяціць.

З туркменскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Курбанназар ЭЗІЗАЎ

Балада пра песню

Пачуў тую песню аднойчы
У вогненным сорака трэцім
І сэрцам прыняў, і душою
Я кожнае слова яе.

Ішоў дождж пад раницу ціха
Уперамешку са снегам.
Па сцэжках хадзілі навіны —
Прыехаў Бахшы у сяло.

Пабег я таксама да люду —
Зірнуць на таго спевака.
У цёмным і цесным пакоі
Людзей было — не прадыхнуць.

Пяць хлопцаў, тахкіх маладзенькіх,
Што ваявалі да смерці —
Параненыя і сляпяныя —
У ізрагу першым сядзяць.

Я бачу старую жанчыну,
Сляза па ішчац сцякае,
Страшэнная вестка пра сына
Учора з вайны ёй прыйшла.

Сядзяць маладыя жанчыны
Бязлучна ў сямнелых кутах.
Захоўвалі вернасць сьвішоўшым
З надзеяй-любоўю ў вачах.

Тут старац наш белароды —
У рукі дутар ён узяў,
І песня яго, быццам хваля,
Прыціхлых накрыла ўсіх нас.

І простымі словамі песні
Упакораны нашы сэрцы:
«Чакайце! Чакайце! Вернуцца
Усе, хто пайшоў на вайну!»

І голас яе не плакаў,
І смутак не выліваў,
А з вераю непахіснай
Нас клікаў удалячынь.

Насуперак даўняй трывозе
Спяваў так пляшчотна Бахшы,
Сабраўшы, быць можа, усе сілы
Душы жыццядайнай сваёй.

...Не вернуцца — ведалі маці —
Дадому сыны-валяры.
Але ўсё ж шпаталі натхнёна:
«Вяртайся, вяртайся, сын мой!»

Застылі ў вачах маіх слёзы,
Сінеча ў вачах разлілася:
«Чые гэтыя словы, Яшулі,
І ноты, Яшулі, чые?»

Што ў песні тужлівай той даўняй?
Надзея? Трывога? Святоло?
Ці могуць чакаць тых жывых,
Каго больш няма на зямлі?»

Я думаў. А потым ледзь чутна
Сказаў сабе: «Будзем чакаць!»
І гэтую песню чароўную
Ізноў паўтарыў пра сябе.

Бахшы, ты і добры, і мудры,
І мудрая песня твая.
Душэўныя словы апору
Для матчынай веры даюць.
І месціцца ў сэрцы надзея
Твая, наш вялікі спявак:
«Усе, хто сьвішоў — хай вернуцца!
Усе дачакаюцца іх!»

І сціснуўшы зубы да болю,
Стаю ля сцяны нерухома
І слухаю, быццам прысяжу,
Спявак, тваю добрую песню...

І гэтая песня свяцейшая
Пялям надавала сілы
Ў гады, як дашчэнтну згаралі
Хлябы на палых тых пакутных.

Свята верылі маці ў тое,
Што жывыя сыны іх недзе.
Непахісная вера жонак —
Вернуцца іх каханья!

І захоўвалі веру гэту
У цяжкую сыны чыную.
Гэтай вераю мы, салдаты,
Ратавалі, быць можа, вас!

Пачуў тую песню аднойчы
У вогненным сорака трэцім.
Да тых, хто мяне зачкакаўся,
Я з песняю гэтай іду.

Бахшы, ты напоўніў нас верай,
Натхніў ты і маці, і ўдоў.
Скажы, дзе надзею і сілу
Для слоў гэтых чэрпаў, спявак?

З табой, Бахшы, у гады твая,
З табой, спявак, разам мы
Жывымі чакалі забітых,
Жывымі і будзем чакаць.

З туркменскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Агулджэма ЧАРЫЕВА

Пяро

Маё пяро, бяру цябе ў сумненні:
Куды мяне ты сёння павядзеш,
З сабой паклічаш сцэжкаю натхнення,
Крылатага Пегаса падвядзеш?

Распleshчаш рэкі і распуснеш горы,
Прабіўшыся праз мноства перашкод,
Каб разам дзіўных дасягнуць прастораў,
Дзе кветак шмат, дзе лета круглы год?

Альбо прасееш пачуццё праз сіта,
Каб толькі самы тоненькі памол
У хлебе сэнсу, свежым, духавітым,
Затым чытач з удзячнасцю знайшоў?

Маё пяро, прашу, скажы мне шчыра,
Што людзям прынясуць радкі мае,
Каб не ззубіць душу ў жыццёвым віры,
Каб потым неяк адишукаць яе.

Маё пяро, прад намі акіяны
Бушуюць грозна хвалямі праблем.
Пад ветразем тваім
Я чоўнам стану,
І мы з табой да мэты даплывем!

Вось толькі б ветразь твой хлусня
не збіла...
Пяро маё, ды што там гаварыць?!
Хай набывае вогненную сілу
Радок, які спрабеш ты стварыць!

З туркменскай.
Пераклад Генадзя АУЛАСЕНКІ

Джумагельды МУЛКІЕЎ
(Туркменістан)

Згряя ваўкоў

— Таварыш маёр, унізе статак ваўкоў!
— Іламану, не статак, а згряя, статак у бараноў бывае, а ў ваўкоў — згряя.

Маёр Атаджан Льясаў, які толькі што выцягнуў з планшэта карту, падняў галаву:

— Як гэта, згряя ваўкоў?

Ён азірнуўся і прыліп да ілюмінатара верталёта. Сапраўды, унізе невялікая згряя ваўкоў, схаваўшыся ў цені верталёта, неслася ў глыбіню пустыні. Маёр павярнуўся да адчыненых дзвярэй у кабіну лётчыкаў:

— Саша, зніжайся!

Ён пацягнуў руку да аўтамата, што ляжаў побач на лаўцы. Верталёт рэзка пайшоў на зніжэнне. Вось, унізе ваўкі, іх каля дзесяці-дванаціці, бягуць, як цені воблака, што ганяе вецер.

Маёр дулам аўтамата адкрыў акенца.

— Траг-тра... та-та-та...

Убачыўшы, што не трапіў, ён азірнуўся на лётчыкаў:

— Саша, зніжайся, кажу табе...

— Ніжэй немагчыма...

З-за гулу рухавікоў адказ лётчыка да маёра не дайшоў.

— Таварыш маёр, — сяржант Іламану паспешліва звярнуўся да афіцэра, — там... дзіця...

Маёр не звярнуў увагі на хваляванне, якое прагучала ў голасе сяржанта:

— Ясная справа: дзе згряя ваўкоў, там будучы і дарослыя, і дзеці. Але, улчы, у ваўкоў не дзіця, а шчанюк...

Сяржант перапыніў афіцэра:

— Чалавечы... Там дзіця... Чалавечы...

Адсунуўшы ад сябе аўтамат, маёр ізноў прыліп да гарачага ад пустыняй спеці шкла ілюмінатара. Дастаў бінокль. «Дзе ён убачыў дзіця чалавека? Бог ты мой... сапраўды, дзіця... чалавека... Вяжыць разам з імі...»

Сярод ваўкоў бегла і дзіця. Ніякіх сумненняў. Дзіця чалавека з ваўкамі... І не падобна на тое, што яго толькі цяпер у некага ўкралі... Яно бяжыць разам з імі... Бяжыць ад верталёта... гэта значыць, ад людзей... Часам спыняецца і падымае галаву. Вось і цяпер яго ляхматыя галава на імгненне паказалася над згряяй і адрэзай знікала...

Маёр паставіў аўтамат на засцерагальнік. Там — дзіця. Сярод ваўкоў, але чалавек. Страляць нельга. Ці мала што... раптам у яго трапіў... Але і пакідаць яго так нельга... Чалавек усё ж такі...

Вочы афіцэра-пагранічніка спыніліся на бочцы з-пад газы, якая знаходзілася ў салоне верталёта, дакладней, на маскіровачай сетцы, накінутай на бочку. «Можна, накінем на яго сетку. Я недзе ў кіно такое бачыў...»

Маёр Атаджан Льясаў падняўся, увайшоў у кабіну лётчыкаў. Вышаў. Салдатам загадаў разгарнуць сетку і трымаць напагатове. Верталёт яшчэ раз пайшоў на зніжэнне. Вось яны, ваўкі... З дзвярню праёма патрэбна выкінуць велізарную сетку... Яна ў паветры павінна разгарнуцца. Ці атрымаецца?.. Не, не паспелі...

— Саша, яшчэ раз...

Верталёт ізноў пайшоў на зніжэнне... Дзіця, відаць, стамілася... Яно цягнецца

ў хвасце. Адстала ад згряі метраў на дзесяць ці пятнаццаць...

Вялікі воўк таксама знізіў хуткасць... спецыяльна... відаць, не жадае пакідаць дзіця... Ваўчыца... вось, хто яна...

Верталёт пайшоў на іх: на дзіця і ваўчыцу.

— Давай!

Салдаты дружна кінулі сетку. І папалі. Згряя не спынілася, лацінула палонных. Верталёт прызямліўся непадалёку. Трымаючы аўтамат напагатове, маёр скочыў першым, пасля — цацвёра салдат на чале з сяржантам. Ваўчыца і хлопчык (адразу відаць, што хлопчык) пад сеткай. Сетка не абы акая, армейская, не рыбацкая. Ваўчыца рыкае. Хлопчык за ёю, вочы ў яго таксама гараць. Блізка не падысці. Маёр падняў аўтамат. Іначай ніяк нельга. Зняў з засцерагальніка, паставіў на адзіночны. Прыцэліўся. Выстраліў.

Трапіў паміж ваўчэй. Іначай ніяк нельга: параніў ваўчыцу — чакай непрыемнасцей, яе трэба ліквідаваць з першага стрэлу... Але і хлопчык не лепшы за ваўчыцу: да сябе ні-ні... Рыкае, кусаецца... валасаты ўвесь... вочы гараць... здзіцэлы...

Маёр зняў гімнасцёрку, кінуў на яго... і злавіў... Злавіў, як ягня, якога трэба карміць... У такім выглядзе і падняўся на борт верталёта:

— Саша, у райцэнтр... у бальніцу...

Ён павярнуўся да сяржанта Іламанана: — Як будзем называць яго? Ты першым убачыў, ты і называй!

З кабіны данёсся голас лётчыка:

— Таварыш маёр!

— Так.

— Сёння які дзень тыдня? — Саша сам адказаў на сваё пытанне, — Пятніца, а па-туркменску — Джума, так і будзем яго называць...

Маёр не запярэчыў.

Масква

Велізарны самалёт спярша зрабіў шырокі круг, пайшоў на зніжэнне. Тры з паловай гадзіны назад падняўся ён з паласы Ашхабадскага аэрапорта, вось, ужо тут — у Маскве. Ёлы Іламану прыліп да ілюмінатара і паглядзеў уніз. Там зялёны лес. Паміж лесам і возерам прамільгнуў нейкі пасёлак. Ці паміж возерам і лесам. Каму як, але чалавеку возера бліжэй, чым лес. Бо, відаць, гэта таму, што чалавек найперш выйшаў з вады, а не з лесу.

Самалёт ужо пайшоў на пасадак. Вось згряя сабак бяжыць за самалётам. Сярод сабак і хлопчык у чырвонай кашулі. Кашуля — як чырвоны сцяг. Лунае не лунае, але ж з самалёта добра заўважна. Хлопчык паваліўся, а сабакі панесліся далей, пакуль іх шлях не стрымаў высокі плот...

Знаёмая карціна... сабакі... хлопчык... Але Ёлы ўпершыню на самалёце, таму дзе яму раней з птушынага палёту даводзілася бачыць сабак... хлопчыка...

Вось дзе?! Пяць гадоў назад... ён, сяржант тэрміновай службы... на верталёце... і маёр Льясаў... у Каракумах сустрэлі згряю ваўкоў... там быў і хлопчык... Усё бышчам учора было... ваўчыцу застрэлілі, а хлопчыка перадалі ў бальніцу... Самае цікавае ў тым, што гэтая гісторыя ўскосна датычыцца і сённяшняга прылёту Ёлы Іламанана ў Маскву...

...Ён пасля дэмабілізацыі паступіў у Ашхабадскую падвучылішча, можа быць, трапіў пад уплыў бацькі. Той у школе працуе настаўнікам гісторыі. Але бацька тут ужо ні пры чым, Ёлы прадумаў дзіцячыя вершы, адпраўляў іх

Джума

Урываак з рамана

у піонерскую газету і заўсёды атрымліваў адзін і той адказ: у ваших вершах не хапае вось гэтага ці яшчэ нечага... Увогуле, заўсёды нечага не хапала...

І вось па гэтай прычыне Ёлы паступіў у падвучылішча. Не проста ў падвучылішча, а ў Ашхабадскае. Тут, у Ашхабадзе, знаходзіцца рэдакцыя многіх газет і часопісаў, у першы ліку і той газеты, ад якой Ёлы рэгулярна атрымліваў крытычныя адказы. Цяпер трымайся, рэдакцыя, ён побач і хутка ўдакладніць, чаго ў яго вершах не хапае... і да чаго вы так доўга чапляліся...

Ён да абеду вучыўся ў вучылішчы, а затым хадзіў па рэдакцыях, дзякуючы Алаху, іх тут нямала, і спрабаваў знайсці тое, чаго не хапала ў яго вершах. Сапраўды, там шмат чаго не хапала...

Напісаў апавяданне пра тое, як яны сустрэлі хлопчыка сярод ваўкоў, як яго злавілі... І прынёс апавяданне ў рэдакцыю цяпер ужо маладзёжнай газеты. Надрукавалі... Пад назваю «Джума»...

Вось адтуль усё і пачалося... На наступны ж дзень, пасля таго, як надрукавалі апавяданне, у аўдыторыю, дзе ў гэты момант знаходзіўся Ёлы, увайшла загадчык па вучэбнай частцы вучылішча і паведаміла, што студэнту Ёлы Іламану звоняць з выдавецтва, што ён павінен тэрмінова падняцца ў яе кабінет і пагаварыць з імі...

Давялося падымацца на другі паверх. Ёлы і цяпер памятае кабінет загадчыцы і сіні тэлефонны апарат на стале. Да гэтага моманту ён ніводнага разу па тэлефоне не гутарыў. Дзе яму? Вёска, пасля службы ў арміі... вось цяпер ён тут... Трубка ляжала побач. Сюды не кожны дзень з выдавецтва, напэўна, звоняць... калі загадчыца паспешліва кінулася шукаць студэнта Іламанана...

Ёлы падняў трубку:

— Так.

Гучны мужчынскі голас:

— Ты Ёлы Іламану?

— Т-так...

— Апавяданне ва ўчарашнім нумары маладзёжнай газеты тваё?

Ва ўчарашнім нумары было надрукавана некалькі апавяданняў, але ён нутром адчуваў, што размова ідзе пра яго твор, пра напісанае ім апавяданне, і адказаў:

— Так.

— Тады пасля абеду зайдзі да мяне. Ведаеш, дзе знаходзіцца выдавецтва «Туркменістан»... Вось і добра... Папытаецца Гелды Назарава...

І трубку паклалі.

Ёлы да гэтага часу не памятае, як ён прайшоў міма загадчыцы, якая стаяла каля парога, як спускаўся на першы паверх, як увайшоў у аўдыторыю, відаць, апамятаўся толькі пасля таго, як пасля абеду аказаўся ў пакоі Гелды Назарава. Ёлы ведаў яго вершы і апавяданні. Але асабіста знаёмымі яны не былі.

Маленькі пакой. За маленькім сталом — малады чалавек... Гадоў трыццаці... Ён прыўзняўся і працягнуў сваю велізарную далонь Ёлы, прыхапіўшы нумар учарашняй маладзёжнай газеты, які ляжаў на стале.

— Тваё апавяданне?

Паўтарылася ранішня тэлефонная размова:

— Так.

— Тады табе трэба вучыцца ў Маскве, у Літаратурным інстытуце.

Ёлы не ведаў, што ў Маскве ёсць такі інстытут. Ён увогуле не ведаў, што існуе такі інстытут... Спецыяльны... Літаратурны... Ён планавуў пасля вучылішча вярнуцца ў вёску, вучыць дзяцей... Пісаць вершы і апавяданні... Адпраўляць іх у рэдакцыю... Закончыць інстытут...

Завочна, зразумела... Але вучыцца ў Літаратурным інстытуце, яшчэ і ў Маскве... такога ў яго пазнах не было...

Цяпер жа вучыцца ў Літаратурным інстытуце пасля сустрэчы з Гелды Назаравай стала яго марай.

...Вось, ён і ў Маскве. Першае, што ўбачыў з ілюмінатара, калі самалёт прызямліўся, былі напісаныя велізарнымі чырвонымі літарамі два словы: «АЭРОПОРТ ДОМОДЕДОВО».

Хлопчык з Серакса

Машына хуткай дапамогі з чырвоным крыжам на баку, даехаўшы амаль да канца па вуліцы Першамайскай, павярнула налева. Праз некалькі кіламетраў яна яшчэ раз звярнула налева і спынілася каля варот псіхіятрычнай бальніцы.

Вадзіцель высунуў галаву з кабіны, крыкнуў у бок маленькага доміка ахоўніка:

— Адчыняй, мы прыехалі з Серакса! Вам павінны былі пазваніць...

Але ахоўнік, які толькі што пачаў абед, не спяшаўся выходзіць. Вадзіцель пасігналіў. Толькі пасля гэтага занепакоены ахоўнік выйшаў:

— Спакойна паабедце не даюць, што за дзень такі выдаўся... Чаго табе трэба? — Мы з Серакса прыехалі...

— Ну і што, што з Серакса... Людзі там асаблівыя?

Вадзіцель моўчкі адчыніў дзверцы машыны хуткай дапамогі:

— Паглядзі!

Зазірнуўшы ў салон, ахоўнік імгненна пабег адчыняць варты:

— Зараз... зараз... казалі б... зараз...

Машына, якая праехала міма ахоўніка, зноў спынілася. Вадзіцель хуткай дапамогі высунуў галаву:

— Пакой гадоўнага ўрача дзе?

Ахоўнік махнуў рукою:

— Едзе да канца, там убачыш...

Машына спынілася каля старога тутаўніка. Вось пакой гадоўнага ўрача, вось ён і сам выйшаў сустрэць. Хутчэй за усё ахоўнік паспеў пазваніць.

Дзверы хуткай дапамогі з трукатам адчыніліся. Выйшлі двое, дакладней, трое: два санітары і паміж імі... нешта такое, хлопчык не хлопчык, ваўчаныя не ваўчаныя, не зразумець... Санітары спрабавалі прыўзняць яго, а ён цягнецца да зямлі, хоча стаць на карачкі... Твар у валахах... рукі даўжэзныя... колькі яго не падымалі, усё адно рукі да зямлі дастаюць...

Гадоўны ўрач, які шмат што за гады працы паспеў пабачыць, толькі ў кабінеце апамятаўся. Ён такога яшчэ не сустракаў... Хаця яму ж званілі і папрэджалі, што ў Серахскім раёне памежнікі адбілі ў ваўкоў хлопчыка і яго вязучу ў рэспубліканскую бальніцу ў Ашхабад. Але ж, ён ужо не хлопчык, вопытны гадоўны ўрач з аднаго позірку вызначыў гэта, але яшчэ і не воўк... Але знаходзіцца паміж... а калі знаходзіцца паміж... болей страшнага нічога не бывае...

Цяпер гэты страх навалілі на яго галаву.

Ён прымаў хлопчыка, не, ваўчаныя, не, усё ж хлопчыка... па ўсіх правілах... Падпісаў дакументы, дзе патрэбна, пячатку паставіў... Увогуле, прымаў як чалавека... хворага чалавека... цяпер яго трэба вылечыць, гэта значыць, зрабіць з яго чалавека сапраўднага. Ці змогуць? А каго гэта хвалюе? Табе даручылі, вось і ўся справа...

Цяпер гэты страх навалілі на яго галаву.

Ён прымаў хлопчыка, не, ваўчаныя, не, усё ж хлопчыка... па ўсіх правілах... Падпісаў дакументы, дзе патрэбна, пячатку паставіў... Увогуле, прымаў як чалавека... хворага чалавека... цяпер яго трэба вылечыць, гэта значыць, зрабіць з яго чалавека сапраўднага. Ці змогуць? А каго гэта хвалюе? Табе даручылі, вось і ўся справа...

Ён яшчэ раз праледзеў паперы, спыніўся на адной з іх:

— Напісана, што яго завуць Джума?
Адзін з санітараў, які прыхаў з Серах-са, прызнаўся са стала:
— Так, Чапан Чарыевіч, яго знайшлі ў пятніцу... вось і назвалі так...
Галоўны ўрач кінуў паперы на стол:
— Няхай будзе так, Джума...

Цвярскі бульвар, 25

Аўтобус спыніўся насупраць старэнькай царквы. Ад людзей, якія выйшлі з аўтобуса, Ёлы Іламану прымётна адрозніваўся. Паўднёвы загар, ці лічэ што яго выдае, ці няспешныя крокі... Тут, у Маскве, усе некуды літаральна ляжыць.

А ён, хаця і малады, але прывычаўся хадзіць размерана, няспешна... І вось цяпер таксама, ён, не спяшаючыся, пажадва агледзець царкву, якая на тым баку вуліцы, расказваюць, што ў ёй вячаліся Пушкін з Ганчаровай, але людзі, якія ўсё некуды бегуць, наступаюць яму на пяткі, і ён паскорыў крок. На рагу павярнуў направа, васьм выдвечыцца «Известия», а злева — помнік Пушкіну. Тут заўсёды шматлюдна, трэба быць асяржоным, а то зноў на пяткі наступаць.

Падземны пешаходны тунэль, разам з ім — і вуліца Горкага, засталіся ззаду. Справа — кафэ «Ліра», спераду — велізарны гадзіннік... Вось агароджа, за якой велізарны двор, а ў двары стаіць помнік... Герцэну... Ёлы ведае, хто ён такі, ён тут жыў... цяпер васьм Ёлы тут будзе вучыцца... На агароджы таблічка, там напісана: «Цвярскі бульвар, 25». Далей вароты і там надпіс: «Літаратурный институт».

...Ёлы Іламану увайшоў у двор. Ужо тыдзень, як ён стаў студэнтам Літаратурнага інстытута. Кожны аўторак у тры гадзіны ў іх творчы семінар. І васьм сёння аўторак, палова на трэцюю. Праз трыццаць хвілін пачнецца першы ў жыцці Ёлы творчы семінар.

Ён падняўся на другі паверх. Вузкі калідор, старая драўляная падлога пад нагамі рыпціць. У глыбіні калідора — маленькая аўдыторыя. Тут у іх праводзіцца творчы семінар... Семінар празаікаў... Пакуль нікога няма. Ёлы займае месца каля акна. Дзе вельмі добра... Адсюль увесь двор як на далоні. Пачарнелы Герцэн пазірае ў другі бок. Верасень. Лістотай заслана ўсё, дзе няма асфальта. Расказваюць, што некалі сам Андрэй Платонаў падмятаў гэты двор, і адзін з выкладчыкаў, з акна паказаўшы яго сваім студэнтам, сказаў: «Вось будучы вялікі пісьменнік...» Каля акна вельмі ўтульна. Цяпер, на працягу пяці гадоў, тут будзе яго месца. Ён стаў на дыбачкі, нехта ішоў з-пад акна, не, не Платонаў, гэта Артур Доля, яго аднакурснік.

За дзвярыма нехта грывіць. Гэта Артур. У яго паходка такая. Не жадае ногі падымца заўсёды ходзіць так, быццам рухаецца не адзін чалавек, а цэлы табар насоўваецца.

Артур прымасціўся побач:

— Прывітанне, думаў, што толькі я люблю каля акна сядзець...
Ёлы ўсімхнуўся, расказваюць, што Артур яшчэ і вершы піша, а які паэт не любіць каля акна сядзець...

Паступова ўсе сабраліся, васьм масквіч Прыстаўкін, кіўком махнаў галаву прывітаўся з імі, пайшоў далей і заняў месца за апошнім сталом. Расказваюць, што яго бацька таксама пісьменнік, але Ёлы не чытаў яго, на гэта Артур заўважыў, што значыць ён, размова пра Ёлы, шчаслівы чалавек. Чаму ён так сказаў, Ёлы зразумець не змог. Прыйшлі Сафар і Набі. Каўказцы. Сафар — з Карачая, Набі — з Дагестана. Яны на ўступных экзаменах па дыктанце абодва атрымалі пяцёрку. Пасля раскавалі, які гэта атрымалася: іх землякі, студэнты са старэйшых курсаў, перад экзаменам аднаго з экзаменатараў у рэстаран запрасілі. Не падвалі. Вось і наступным днём экзаменатар таксама не падвёў. Паставіў пяцёрку... Абодвум.

Канешне, экзамен здаваць — не поле перайсці: як у кожнай справе, і тут ёсць

свае тонкасці. Напрыклад, калі Ёлы здаваў экзамен па рускай літаратуры, давалося крыху схітрыць. Справа такая: ён узяў білет, там два пытання, першае — Міхаіл Шолахаў «Паднятая цаліна», вобраз жанчын. Другое — Антон Паўлавіч Чэхаў, апавяданне «Агрэст». Раман Шолахава Ёлы нават у рукі не браў... Толькі па падручніках і ведае, што там два камуністы, рабочыя трактарнага завода — Нагульнаў і Давыдаў, едуць у калгас навучаць сялян, як трэба з трактарам абыходзіцца. Што да жаночых вобразаў, то адтуль ён нават ніводнага прозвішча не памятае... А «Агрэст» іншая справа: ён толькі ўчора прачытаў гэтае апавяданне і ўсё, ад пачатку да канца, памятае... Але «Агрэст» у білетце стаіць другім. Скажаш, што на першае пытанне не можаш адказаць, здымуць бал, таму абавязкова адказаць трэба пачаць з другога пытання...

Абітурыент Ёлы Іламану так і зрабіў: ён спытаў дазволу пачаць адказ з другога пытання. Дзіўна! Экзаменатар, малады чалавек гадоў трыццаці — трыццаці пяці, без лішніх пытанняў дазволіў. І Ёлы з асалодай пачаў расказваць пра

адтуль толькі на майскія і кастрычніцкія святы.

Рыдлёўкі, ведры прыбралі, сцягі, транспаранты і партрэты не чапалі, не было куды іх пераносіць, пакой падмялі, памылі, паставілі ложак, стол, крэсла, і сумы пасялілі хлопчыка, адбітага ў ваўкоў. Перадаючы адзін з ключоў ад гэтага пакоя медсястры Ірыне Васільеўне, галоўны ўрач сказаў:

— Ірына Васільеўна, я васьм доўга думаў, але не знайшоў, акрамя вас, чалавека, які змог бы прыгледзець за гэтым хлопчыкам... Я вас ад іншых абавязкаў вызваляю... Займайцеся толькі гэтым хлопчыкам... Калі яго яшчэ можна назваць хлопчыкам... накарміце, пакладзіце спаць, увогуле, бярыце пад сваё крыло... Калі агрымаецца, навучыце хадзіць па-чалавечы... Першыя часы, можа, гэтага і дастаткова... Калі патрэбна, звяртайцеся да нас, дапаможам...

Медсястра Ірына Васільеўна не магла адмовіць. У яе сваіх дзяцей не было. Вось з'явілася магчымасць даглядаць дзіця, ды яшчэ якое дзіця...

З аднаго боку, даўно хацела адчуць сябе маці, з іншага — цікава: усё ж такі

агрэст, пра зялёны агрэст, пра кісласалодкі агрэст, пакуль яго не спыніў экзаменатар... Задавалены адказам выкладчык папрасіў яго пераходзіць да другога, гэта значыць, першага пытання. Як цяпер быць? «Паднятую цаліну» ён не чытаў... Ніякіх жанчын адтуль не ведае... Што рабіць? Тэрмінова трэба было нешта прыдумаць. І ён прыдумаў: папрасіў дазволу расказаць не пра вобраз жанчын, а пра камуністаў... Нядзіўна, што экзаменатар і гэтую просьбу задаволіў, бо пакуль ішоў яшчэ толькі 1983 год. І Ёлы пачаў расказваць пра тое, што ведаў з падручніка...

Паставіўшы неспадзяваную адзнаку «выдатна», экзаменатар схіліўся да Ёлы і амаль шэптам вымавіў:

— Малады чалавек, не расказаўшы пра жанчын, вы правільна зрабілі: там усяго толькі адна жанчына — Лукер'я, і тая... сучка...

Ёлы Іламану ў гэты момант ахапіла адна думка: тут можна вучыцца, тут трэба вучыцца...

Ізноў той самы хлопчык

У псіхіятрычнай бальніцы пачаліся цікавыя дні. Сюды змясцілі хлопчыка, адбітага ў ваўкоў. Корпус, куды яго пасялілі, складаўся з доўгага калідора з палатамі рознага памеру з двух бакоў. У палат дзвярэй не было, чарнелі толькі дзвярныя праёмы. Так было зручнай сачыць за хворымі. Толькі каля аднаго пакоя ў глыбіні калідора былі дзверы. Гэты пакой служыў нейкім маленькім складам, там захоўваліся патрэбныя для гаспадаркі рэчы — рыдлёўкі, ведры... яшчэ сцягі, транспаранты, партрэты членаў палітбюро ЦК, якія выцягвалі

не кожны дзень хлопчыка, адбітага ў ваўкоў, сюды прывозіць...

А хлопчык быў не падарунак. Увесь у валасах, скура грубая, мазолістая, абветраны твар, дзікія вочы, не ўмее на двух нагах стаіць, увесь час спрабуе на карачках хадзіць, у дадатак да гэтага не размаўляе, толькі рыкае, пра ўсмешку нават і размовы няма...

Вось такі не самы поўны партрэт хлопчыка, адбітага ў ваўкоў.

Манахаў

Імя кіраўніка творчага семінара Уладзіміра Манахава Ёлы ўпершыню пачуў у інстытуце. Расказваць, што ён добры пісьменнік, некалькі тоўстых кніг мае. Артур нават ведае, што яму семдзясят пяць гадоў, што ён мае званне прафесара.

У аўдыторыі ўжо чалавек сем-восем сабраліся. Васіль Цуркану з Масквы, Уладзімір Сотнікаў з Беларусі, Саша Паню аднекуль з Сібіры... Акрамя іх васьм Артур Доля з Украіны, за апошнім сталом — Іван Прыстаўкін, побач з ім каўказцы — Сафар Уздэнаў і Набігула Джаватханаў...

Усе чакаюць Манахава... Прафесара і пісьменніка... Кіраўніка творчага семінара... І Ёлы чакае... і думае: «Што за прозвішча — Манахаў... калі вучыць будзе таксама як манах... не ведаю... Семдзясят пяць гадоў... ці не дужа стары...»

Дзверы з грукатам адчыніліся. Увайшоў чалавек: на выгляд гадоў шасцідзясяці, валасы ўсе як быццам пакрыты інеем, велізарныя акулеры ў чорнай аправе, карычневыя скураныя партфель, які, мяркуючы па ўсім, прайшоў

нямала выпрабаванняў... Яму чамусьці не спадабалася крэсла, і прафесар імгненна прыбраў яго. Паставіў іншае (якраз у куце аўдыторыі іх было некалькі). Уладкаваўшыся ямчэй, падняў галаву, паглядзеў так, як быццам адначасе ахапіў позіркам усю аўдыторыю.

Ёлы апусціў галаву і паглядзеў на суседа:

— Артур, гэта хто?
Адказ быў вельмі кароткі:
— Манахаў.
— Гэтаму... семдзясят пяць гадоў?
Артур кіўком галаву пацвердзіў.
Прафесар Манахаў выцягнуў з партфеля нейкія паперы, расклаў іх перад сабою. Усе, у тым ліку і Ёлы, чакалі, што будзе далей... «Зараз выцягне з партфеля велізарную хусцінку і пачне выціраць акулеры — ва ўсіх прафесараў такая звычка... я падумаў, што на галаве ў яго будзе прафесарская цубеяйка... і кій у руцэ».

Манахаў паглядзеў на паперы, якія ляжалі перад ім, і вымавіў:

— Васіль Цуркану... хто?
Блакітнавокі малады чалавек з сярэдніх аўдыторыі падняўся:

— Я.
Прафесар прадоўжыў:
— З Малдова?
— Так.
— Колькі вам гадоў?

Ён, быцца саромеючыся сваёй маладосці, хуценька адказаў:
— Дзевятнаццаць.

Пасля прафесар прадаўжаў знаёміцца са студэнтамі ўжо па алфавіце. Чаму ён першым назваў прозвішча Цуркану, для ўсіх засталося загадкай...

Прыйшла чарга Ёлы.
— Іл-ламану!

Прафесар чамусьці назваў яго прозвішча з націскам на літару «л». Ёлы, не звяртаючы на гэта ўвагі, падняўся з месца.

Манахаў спадыльба, вивучаючы, паглядзеў на яго:

— Вось вы які, аказваецца? З Туркменістана?
— Так.
— Колькі вам гадоў?
— Дваццаць два з паловаю.

Манахаў зняў акулеры:
— Нават так... Як у вас там Джума пажывае?

Ад нечаканасці ў Ёлы ногі падкасіліся, ён свой голас не пазнаў:

— Н-е-е-е-ведаю-ю...
— Як гэта так, яго адбілі ў ваўкоў і...
— І аддалі ў бальніцу...

— Правільна, у апавяданні, якое вы адрэвалі ў інстытут, на творчы конкурс, пра гэта і сказана... Мне здавалася, што такое спраўды было ці я памыляюся?

Ёлы спышаўся адказаць:

— Спраўды было... Я сам быў сярод тых салдат, якія звалі яго...

— У апавяданні гэта адчуваецца... адчуваецца, што паміж пісьменнікам і апавяданнем ёсць арганічнае адзінства... можа, нават таму я запрасіў вас на ўступныя экзамены... словам, каб бліжэй пазнаёміцца...

Сказаць, што Ёлы стаў агаломшаны — гэта значыць нічога не сказаць. «Вось як гэта робіцца, да маленькага апавядання такая ўвага!.. Нават пасля такой размовы адчуваеш сябе крыху пісьменнікам...»

Прафесар Манахаў прадоўжыў:

— Хацелася б бліжэй пазнаёміцца з вамі, асабліва з Джумой... І калі вы не супраць, давайце апавяданне пра Джуму ператворым у раман... я хацеў сказаць, што вы ператворыце, а я, калі трэба, дапамагу... Раман пра Джуму, пра хлопчыка, адбітага ў ваўкоў, будзе вашай творчай справаздачай за першыя вучобы ў інстытуце.

Калі Ёлы апусціў на крэсла сваё спустошанае цела, прафесар называў наступнае прозвішча:
— Сотнікаў! — Ён яўна ведаў, што Сотнікаў з Беларусі, таму і засяваў голасам ансамбля «Песняры»: «Молодость моя, Белоруссия...»

3 туркменскаяй.
Пераклад Уладзіміра СКАРАБАГАТАТА

«Дзяжурны па планеце»

Гэта быў ужо не першы для мяне семінар маладых пісьменнікаў у Каралішчавічах. За час, што прайшоў з папярэдняга, у мяне з'явіліся першыя публікацыі ў рэспубліканскім друку, і я стаў падмаваць пра выданне ўласнай кнігі.

Ды і каралішчавіцкія сосны і ўтульны пісьменніцкі дом былі як вяртанне ў родную і чаканую атмасферу.

Сярод удзельнікаў семінара ўвагу прыцягвала дружная кампанія філфакаўцаў БДУ, дзе прыкметна выдзяляліся пышнавалосы з пшанічнымі вусамі Алесь Пісьмянкаў і невысокі, худзенькі, у вялізных акуларах Мікола Мятліцкі. У гэтага хлапца быў густы басавіты голас, ён упэўнена і актыўна ўдзельнічаў ва ўсіх абмеркаваннях, і адчувалася, што ён лічыць сябе не нясмелым пачаткоўцам, а паўнацэнным удзельнікам літаратурнага працэсу.

Што і пацвердзілася, калі пасля абмеркавання маіх вершаў ён падышоў і пачаў размову з фразы:

— Як паэт я цябе разумю...

Гэтага «як паэт» я не мог тады сабе дазволіць, хоць па ўзросце быў старэйшы, ды і доўгі час пасля не расшаўся называць сябе такім высокім словам.

Ужо тады было відаць, што Мікола лічыць літаратуру сваім жыццём і лёсам і свой выбар ён зрабіў канчаткова.

Другая наша сустрэча адбылася ў Наваполацку. Я працаваў тады рэдактарам радыёвяшчання на вытворчым аб'яднанні «Палімір», а Мікола прыехаў у камандзіроўку ад газеты «Літаратура і мастацтва», куды яго ўзялі адразу пасля ўніверсітэта.

Сталічны госць рыхтаваў матэрыял для свайго выдання, а я, як гасцінны гаспадар, запрасіў яго да нас дадому на святочны абед. У гэты час у госці прыехала мая цешча з Палесся, і мне хацелася пазнаёміць яе з земляком.

«О, гэтае хлапчана ўжо вялікі начальнік?» — здзівілася мая Зося Паўлаўна.

А Мікола паводзіў сябе як заўсёды нязмушана і ўпэўнена, хваліў прыгатаваны Мар'яй Іванаўнай бульбяныя клёцкі, распытваў маю палескую цешчу пра вясковае жыццё.

Пасля мы доўга не бачыліся. У Міколы выходзілі кнігі, яго хвалілі крытыкі, а я быў далёкі ад сталічных літаратурных колаў, шмат часу аддаваў працы ўласнага карэспандэнта радыё.

Мікола Мятліцкі.

Пасля пераезду ў Мінск лёс нечакана прывёў мяне пасля нядоўгай працы ў «Вожыку» ў самы вір літаратурнага жыцця — мяне абралі намеснікам старшыні Саюза пісьменнікаў, я пасябраваў з Алесем Пісьмянкавым, з'явілася новае кола калег і сяброў.

З Міколам Мятліцкім мы не сказаць, каб адразу зблізіліся. Ён ужо меў сваю вагу, больш сябраваў са старэйшымі мэтрамі, яго называў сваім папечнікам сам Іван Пятровіч Шамякін.

Часей сталі сустракацца ў кабінце Алеся Пісьмянкава, калі Мікола заходзіў пагаварыць «да Сашы». Яны разам успаміналі сумесныя паездкі на рыбалку, разважалі і пра літаратуру. Стаўленне Мятліцкага да многіх падзей было важкім і грунтоўным. Ён ужо тады адчуваў сваю адказнасць, свой абавязак літаратара, быў не па гадах салідным, нібыта старэйшы за нас нашмат. Хаця часам у ім прачынаўся малады Мікола з уласцівым толькі яму гумарам.

У пісьменніцкім асяроддзі не ўсе адназначна прынялі прызначэнне яго галоўным рэдактарам часопіса «Полымя». Але Мікола ўзяўся за справу з пачуццём пераёмнасці слаўных імёнаў папярэднікаў на гэтай пасадзе. І хоць узнікала нямала праблем у складаных часы і з падпіскай, і з напаўненнем рэдакцыйнага партфеля, Мятліцкі не апускаў планку

літаратурнага ўзроўню выдання. У той час з ім працавалі Віктар Праўдзін, Алесь Наварыч, Уладзімір Марук, Уладзімір Саламаха, Анатоль Эзакаў, Вадзім Спрыччан, Алесь Марціновіч — вядомыя творцы і вопытныя рэдактары.

Мне як члену рэдкалегіі не раз даводзілася прысутнічаць на абмеркаванні планаў і аналізе надрукаванага на старонках часопіса, і я бачыў шчырую зацікаўленасць галоўнага рэдактара ў тым, каб часопіс працягваў слаўныя традыцыі «Палымянцаў».

Што да традыцый, Мікола ўсур'ёз адчуваў сябе прадаўжальнікам вялікіх папярэднікаў і не раз гаварыў пра гэта.

— Ведаеш, Навум, на нашы плечы кладзецца ўвесь цяжар адказнасці за нашу літаратуру, за тое, што пакінулі нам Мележ, Шамякін, Броўка.

Ён не раз прамаўляў мне гэта пры сустрэчах, і ў яго словах не было найгранасці ці лішняга пафасу. Ён так лічыў, і тое, што многім магло падацца надта высакапарным, для яго было натуральна, як назваць сябе «дзяжурным па планеце».

Яшчэ адна цікавая акалічнасць. Калі ён палічыў, што ў нечым мяне абышлі, не памятаю нават, тычылася гэта прэміі ці ўзнагарод, то на поўным сур'ёзе ў прысутнасці калег дэклараваў:

— Я гатовы адмовіцца ад свайёй узнагароды, мне хопіць, на карысць Навума.

Дзякуй Богу, не спатрэбілася, ды і я на такое не пагадзіўся б, але гэта ў многім характарызавала Міколу.

Затое ён быў рады, што мне прысвоілі званне «Заслужаны дзеяч культуры».

— Ёсць пра што пагаварыць абодвум заслужаным, — сказаў ён мне, калі я чарговы раз запрашаў на сваю праграму «Суразмоўцы».

Дарэчы, ён адзін з нямногіх маіх суразмоўцаў, які быў у гэтай праграме другі раз.

Мікола сышоў з жыцця нечакана, ды і ці бывае чаканым сыход блізкага чалавека.

Расказваюць, што ён жартаваў у апошнія дні ў бальніцы.

Заўсёды сур'ёзны, адказны, але многія ведаюць яго як вясёлага, з добрым гумарам чалавека.

Ён выканаў сваё прызначэнне на зямлі, застаўся для нас паэтам, беларусам, «дзяжурным па планеце».

**Навум ГАЛЬПІЯРОВІЧ
Фота Кастуся ДРОБАВА**

Мікола МЯТЛІЦКІ

* * *

Утаймуецца, сілы чорныя,
Разбуральныя, патаемныя,
Агрэсіўныя, чужатворныя,
Чужародныя і надрэмныя!

Сілы — крылы спакусы хіжае,
Нішчыць край і люд свой гатовыя...
Беларусь мая, веру, выжыве,
Як не раз было ў дні суровыя.

Утаймуецца, сілы чорныя,
Чужародныя, чужатворныя!

1.12.2020

* * *

Пад сонечнай каронай залатой
Ужо стагоддзі сталі на настой,
І на адной з сагрэтых ёй планет
Жыцця успыхнуў зырк першацвет,
І праз таемна збелыя гады
І ты, і я з'явіліся сюды.
У каралеўстве зорнага свята
Зямля і нам наш час быцця дала,
І крочым мы сваёй зямной вярстой
Пад сонечнай каронай залатой.

9.08.2021

* * *

Рослыя вязы ў абхон
Усталі на вуліцы той,
Дзе радасць бруіла ўзахлёб,
Дзе пых аж курэў пад пятой,
Дзе пах за платамі кроп...
Вязы...
І Час-далакоп...

10.07.2021

Лімавец

Ён гадамі глядзеў на прыступкі "Ін'язя",
Упіваўся дзявочай красой, як нямногія.

Ўсё грымяць і грымяць прыгажуняў абцасы,
Ўсё ідуць і ідуць прад вачмі, даўганогія!

Пазірае з акна, што між кроністых дрэў,
На няспынны іх цуг ад вясны да вясны.
Ён не бачыць таго: сам даўно пастарэў,
Ды нязменна (гады!) юнь-пянічота —
яны.

6.03.2021

* * *

За далёкія пагоркі
Адступіўся вечар сіні,
Дружна выбліснулі зоркі
У неба чорнага пустыні.

17.07.2021

Павялі свае гаворкі
У заселеным сусвеце.
Не яны, для іх мы — зоркі,
Кожны — зырка сэрцам свеціць!

17.07.2021

230 мільёнаў гадоў кракадзілу,
60 мільёнаў гадоў кіту,
50 мільёнаў гадоў слану...
3 мільёны гадоў — усяго! — чалавеку.
І ён, малалетка эвалюцыйны,
Ужо столькі ўправіўся на зямлі
Жахот натварыць...

19.07.2021

* * *

На дзялянцы памяці маёй,
Дзе сякера часу пахадзіла,
Як няшмат дрэў стойкіх ацалела —
Дзён прасветлых, спеўных,
шумналістых.

Колькі іх, накладзеных, лягло
Пад драпежным чорным ураганам,
Што над краем ноччу праішоў...
Грознае імя ў яго — Чарнобыль!

Скуты чорнай мёртвасцю прагал
Утварыўся на душы збалелай.
Шмат гадоў імкнуўся — і не змог
Памяць прасвіяць высокім сонцам.

23.08.2021

* * *

Стала няўстойлівай
псіхіка чалавечая,
Усё болей і болей тых,
хто на мяжы вар'яцтва.

За спінай грыміць
стагоддзюў галоснае веча,
Прасіць нас
людзьмі заставацца
У век разбэшчана-разняволены,
Дзе звыкла мільгае
азадак аголены.

17.07.2021

* * *

Зноўку ваенічына мускуламі грае.
Гуртуецца зноўку варожая ззяра.
Зноўку шалее Еўропа старая...
Зноў дзесь у бункеры ляжыць
план сакрэтных...
Зноўку паўкроку да Трэціай сусветнай...

26.07.2021

Ведайце

Вы, чые душы дробязней цэнта,
Хто водзіць заўсёдна са смерцю гульню,
Ведайце: краіны сваёй прэзіданта
Ад кулі грудзьмі я засланю.

Мільёнаў маіх суайчыннікаў грудзі
Стануць побач надзейнай браней.
І вы, нелюдзі, а не людзі,
Самі патонцеце ў чорным брудзе,
Спароджаным вашай крывавай разней.

17.04.2021

Маладым суайчыннікам

Вы на руінах колишняй вайны
Як кветкі ўсталі ў сонцы
і раскошы.
І галасы залівіста чутны,
І кожны — белабрысы і харошы.

Вам хочацца хутчэй нырнуць у свет,
Прыняць яго штодзённыя спакусы.
Ды ён, паверце, усё ж не раснацвет,
О, юныя ічасліўцы беларусы!

І тыя, што прыстойныя на від,
Хто сёння —
і саліднасць, і накура,
Учора тут чынілі генацыд,
Хадзілі ўсцяж з нагайкамі заўчора.

Якой іх лютасць хіжаю была,
Якой была іх азвярзлай вера,
Няхай вам скажуць мёртвая Ала
І ад крыві дзяцей Чырвоны Бераг.

Якім быў іхняй жорсткасці вянец,
Суды ішлі яны з якою ласкай,
Няхай вам скажа скрушны Трасцянец
З крыві прарослай сёння кожнай
краскай.

Званамі скажа сцёртая Хатынь,
Што скаланае чуйна неба высі...
Астынь, душа бадзязная, астынь,
Прыстань хоць на хвіліну, азірніся!

Не стань прадажнай! —
ты патрэбна тым,
Хто ўмее вабіць так зазыўна ў сеткі,
Каб над Айчынай зноў узвіўся дым
І зноў крывёю набрынялі кветкі.

Вы, дзеці шматпакутнае зямлі,
Каго яна ад згубы ўратавала,
Каго ічасліва ў цэмя цалавала,
Каб жыць па-чалавечы тут магло.

6.08.2021

Каб стаць беларусамі

«Толькі праз родную мову чалавек можа стаць беларусам, бо ў ёй хімія і фізіка, гісторыя і батаніка, эканоміка і культура таго, што называецца нацыяй, народам».

Янка Сіпакоў

«Кожны мае права карыстацца роднай мовай, выбіраць мову зносін», — сцвярджае Асноўны Закон Беларусі — Канстытуцыя, якая замацоўвае наяўнасць дзвюх дзяржаўных моў — беларускай і рускай, прадугледжвае іх раўнапраўнае выкарыстанне ва ўсіх найважнейшых сферах афіцыйных зносін — дзяржаўна-заканадаўчай, афіцыйна-справавой, палітычнай, адукацыйнай і інш. Але, каб зрабіць свядомы выбар на карысць той ці іншай мовы, трэба быць знаёмым з культурай яе носбітаў. Ну а для таго, каб гэты ўсім вядомы прапісны ісціны сталі больш зразумелымі і ўкараняліся ў жыццё, тэорыю неабходна замацоўваць практыкай.

Таму ў вышэйшай навучальнай установе, якая рыхтуе кадры для органаў дзяржаўнага кіравання, Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь не першы год сумеснымі намаганнямі кафедры міжмоўнай камунікацыі, Студэнцкага савета і Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі ладзяцца мерапрыемствы, закліканія заахваціць моладзь больш размаўляць, чытаць і пісаць па-беларуску.

І вось нядаўна Акадэмія кіравання вітала ў сваіх сценах гасцей: галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць» Вольгу Рацэвіч, папулярнага паэта-песенніка, члена саюза пісьменнікаў Беларусі, падпалкоўніка міліцыі ў адстаўцы Кастуся Цыбульскага, паэтэсу, празаіка, перакладчыцу, настаўніцу беларускай мовы і літаратуры Веру Буланда, а таксама ансамбль народнай музыкі і песні «Менскі гармонік» пад кіраўніцтвам Івана Катовіча.

На пачатку мерапрыемства пад назвай «Літаратурна-музычная гасцёўня», якое адкрыў рэктар Акадэміі кіравання Вячаслаў Даніловіч, адбылося ўзнагароджанне пераможцаў і ўдзельнікаў конкурсу чытальнікаў «Роднае слова», што прайшло ў напружаны дэбатах, калі 15 студэнтаў-канкурсантаў чыталі па-мастацку не толькі творы класікаў беларускай літаратуры, але і ўласныя беларускамоўныя вершы.

Журы конкурсу, куды ўваходзілі выкладчыкі, прадстаўнікі Студэнцкага савета і Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа, было няпроста справіцца са сваёй задачай і вызначыць пераможцаў, таму што чытальнікі стараліся не толькі выразна прачытаць на памяць вершы і празаічныя ўрывкі, але і прадставіць іх з дапамогай розных вобразна-выяўленчых сродкаў, што ў кожным выпадку

надавала сваю адметнасць і непаўторнасць. А што ўжо казаць, калі даводзілася мець справу з аўтарамі-чытальнікамі, творчыя намагання якіх немагчыма ацэньваць аднолькава з работамі іншых канкурсантаў... Выручыў Кастусь Цыбульскі, прапанаваўшы журы ў якасці спецыяльных прызоў для аўтараў-чытальнікаў свае кнігі з аўтаграфамі, якія, безумоўна, сталі для маладых людзей каштоўнымі падарункамі.

Паліна Дашкевіч: «Я ўдзельнічала ў конкурсе чытальнікаў «Роднае слова» з уласным вершам, за што была ўзнагароджана зборнікам вершаў і песень Канстанціна Цыбульскага «Шит и меч моей

знаёмчыся са студэнтамі і выкладчыкамі, якія прыйшлі ў «Літаратурна-музычную гасцёўню», не проста расказала пра часопіс «Маладосць», а запрасіла чытаць і друкавацца ў ім. Акрамя таго, з дапамогай супрацоўнікаў кафедры міжмоўнай камунікацыі правяла так званую літаратурную латарэю, удзел у якой ахвотна прынялі 64 навучэнцы Акадэміі кіравання. Тыя некалькі дзясяткаў чалавек, што выцягнулі шчаслівыя латарэйныя білеты, атрымалі ў падарунак розныя нумары «Маладосці», кнігі сучасных беларускіх аўтараў і беларускамоўныя паштоўкі.

у выкананні Канстанціна Цыбульскага і ансамбля «Менскі гармонік». Гэта сапраўдныя носьбіты беларускай культуры, якія перадаюць любоў да Ваўкаўшчыны праз свае творы, песні». У падтрымку прыведзенага меркавання пажадалі выказацца і некаторыя студэнты.

Пераможца конкурсу чытальнікаў з дыпломам I ступені Дар'я Максімава: «Калі я вучылася ў школе, то ўвесь час прымала ўдзел у конкурсах з вершамі на беларускай мове, сама пішу вершы. Я вельмі рада, што такія мерапрыемствы праходзяць і ў акадэміі, нават больш маштабныя. Радавалася кожнаму пачутому слову на беларускай мове, а людзі, якія выступалі перад намі, уражвалі прыгажосцю выканання твораў».

Пераможца конкурсу чытальнікаў з дыпломам III ступені Арсеній Гушчэня: «Мерапрыемства прайшло на адным уздыху! Я з задавальненнем слухаў цудоўныя песні Кастуся Цыбульскага і вершы таленавітага аўтара Веры Буланда, творы якой сягаюць у самае сэрца. Усё супер! Засталіся толькі пазітыўныя эмоцыі».

Арына Абрамовіч: «Вельмі прыемныя і цікавыя людзі. Мне было цікава дзедацца пра іх творчасць і паслухаць прыгожыя песні на роднай мове!»

Глеб Качанюскі: «Вельмі спадабаўся мерапрыемства! Дзякуючы такой праграме, мы змаглі адчуць і ўсвядоміць унікальнасць беларускай культуры! Вельмі спадабаліся выступоўцы Вера Буланда і Кастусь Цыбульскі. Яны сапраўдныя прафесіяналы, артысты, унікальныя таленты! Менавіта дзякуючы ім мы змаглі паглыбіцца ў нашу культуру і палюбіць яе яшчэ мацней!»

Віалета Грыб: «Усё было цудоўна і вельмі цікава. Канцэрт цудоўны!»

Цімафей Лутовіч: «Мерапрыемства прайшло ў цудоўнай атмасферы сяброўства і сапраўднай беларускасці. Я быў у захвалены ад творчасці неверагодна таленавітай Веры Буланда і выдатнага паэта і выканаўца Кастуся Цыбульскага. Вялікі дзякуй за праведзенае мерапрыемства!»

Лізавета Урбан: «Літаратурна-музычная гасцёўня» з удзелам Вольгі Рацэвіч, ансамбля «Менскі гармонік», Кастуся Цыбульскага і Веры Буланда прайшла цудоўна, у сяброўскай атмасферы. Тосці ўзялі настрой, натхнілі. Я яшчэ раз ўзлупнілася, што беларуская мова найлепшая, беларусы самыя адкрытыя і вясёлыя людзі, і неабавязкова нарадзіцца ў нашай краіне, каб знацца беларусам (Вера Буланда нарадзілася ў Маскве). Лічу, што такія мерапрыемствы патрэбны для таго, каб развіваць у моладзі любоў да беларускай мовы. Калі мы пачнём яе выкарыстоўваць у паўсядзённым жыцці, то і іншыя за намі паяцягнуцца!»

Наталля ЯКВЕНКА
Фота даслана аўтарам

дзяржавы». Харызма і талент Канстанціна Пятровіча ўразілі мяне падчас сустрэчы ў «Літаратурна-музычнай гасцёўні», таму яго кніга стала сапраўды неацэнным падарункам».

Вершы на тэму няпростай і гераічнай службы ў органах унутраных спраў, любові да сваёй Радзімы, мужнасці і чалавечай годнасці адразу ўражваюць і крапаюць да глыбіні душы. У іх Канстанцін Пятровіч змог простымі словамі сказаць пра самыя галоўныя рэчы. Нездарма яго шматлікія паэтычныя творы пакладзены на музыку вядомымі беларускімі кампазітарамі. Лічу, што яны абавязкова знойдуць свайго слухача і чытальніка як у міліцэйскім асродку, так і сярод грамадзянскага насельніцтва».

Аляксей Осіпаў: «Я атрымаў зборнік твораў «Мы людям служым» ад самога Канстанціна Цыбульскага за аўтарскі верш. Вельмі прыемна мець такую каштоўную ўзнагароду за сваю творчую працу! Шмат карыснага напісана ў гэтым зборніку, ёсць чаму навучыцца як у жыцці, так і ў творчасці! Буду працягваць натхняцца творами такога таленавітага чалавек!»

Пасля ўрачыстай часткі з узнагароджаннем чытальнікаў Вольга Рацэвіч,

Літаратурна-музычная частка імпрэзы, у якой выступілі Кастусь Цыбульскі, Вера Буланда і ансамбль «Менскі гармонік», выклікала надзвычайную цікавасць, бурныя апладысменты і мноства шчаслівых усмешак, прычым з абодвух бакоў. «Вельмі ўдзячная і я, і мае сябры за запрашэнне! — сказала паэзій Вера Буланда. — Такую зацікаўленую аўдыторыю рэдка сустрачаю апошнім часам. Лёгка нам спявалася, чыталася, таму што адчувалі шчырага глядача ў кожным прысутным у зале. Мы пад уражаннем ад вашых студэнтаў і выкладчыкаў, ад вашай увагі і повагі. Аж сэрцу прыемна і душы святочна».

Тым часам намеснік старшні Студэнцкага савета Акадэміі кіравання Алег Суднік адзначыў: «Вельмі рады, што меў дачыненне да арганізацыі такога выдатнага мерапрыемства, як музычна-літаратурная гасцёўня ў нашай роднай акадэміі! Лічу за вялікае шчасце і гонар знаёмства з галоўным рэдактарам «Маладосці» Вольгай Рацэвіч — чалавекам, для якога Беларусь, беларускасць і беларуская мова — не проста словы і словазлучэнні, а сэнс жыцця. Атрымаў шчырае задавальненне ад пранікнёных вершаў Веры Буланда, незабытых кампазіцый

Своечасова і карысна

Абласны семінар прозы і драматургіі прайшоў на базе аддзела перыядычнага друку Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна. Яго ініцыятарам выступіла літаратурнае аб'яднанне «Слова» пры Гомельскім аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі. Удзельнікі семінара разгледзелі шэраг актуальных пытанняў, якія датычаць грамадскага і літаратурнага жыцця ў краіне і рэгіёне.

У практычнай частцы семінара ў цэнтры ўвагі былі новыя кнігі пісьменнікаў-гамельчан. Грунтоўны аналіз кнігі Таццяны Майсеевай «Ці то дрэва, ці то куст» зрабіў Алег Ананеў. Рэзэнзент адзначыў, што работа Таццяны Рудольфаўны вельмі карысная і своечасовая, бо з'яўляецца не толькі крыніцай новых ведаў аб прыродзе, але і спрыяе развіццю экалагічнай культуры, фарміруе паважлівыя адносіны да сям'і і малой радзімы.

Мінула ўжо больш чым два гады, як няма з намі пісьменніка Васіля Ткачова. На семінары пратрачлі ўспаміны Міхаса Сліва, у якіх выказана шчырае пашана да літаратара, які сваёй творчасцю праславіў родны край.

Творчы тандэм Андрэя Матвеевіча і Таццяны Майсеевай добра вядомы на Гомельшчыне. І новая кніжка гэтых аўтараў «Аўтаграфы на снезе» — п'есы-мініяцюры пра жыццё жыхароў лесу — прыйшлася даспадобы юным чытачам і іх настаўнікам, канстатавала Тамара Кручэнка.

Пра жыццё ва ўсіх яго праявах цікава піша ў сваёй новай кнізе «А душа заўжды маладая...» Міхась Сліва. Па словах самога аўтара, яна стваралася як «дзённік чытача», «кніга для сябе»: занатоўваліся цікавыя думкі, прачытаныя ў творах розных пісьменнікаў — як беларускіх, так і замежных. Затым тэкст быў дапоўнены аўтарскімі матэрыяламі і перакладамі, у тым ліку гумарыстычнымі. І яны, як падкрэсліў у сваім водгуку Уладзімір Гаўрыловіч, вельмі ўдалыя, трапныя: «Мы можам здзейсніць літаратурнае падарожжа па краінах і кантынентах, прачытаць тое, што рассяяна па шматлікіх кнігах, выдадзеных у розныя гады на розных мовах. Многім чытачам прыйдуцца даспадобы мудрыя, неардынарныя, часам парадаксальныя разважання пра літаратуру, творчасць, каханне, адносіны паміж людзьмі, пра жыццё ва ўсіх яго праявах...»

Падчас семінара прозы адбылося і экспрэс-прэзентацыі новых кніг Наталлі Шэмет і Наталлі Шастаковай,

Падчас семінара.

Таццяны Майсеевай і Уладзіміра Гаўрыловіча, Алы Навумавай і іншых гомельскіх аўтараў. Гэтыя выданні стануць асновай далейшых даследаванняў і рэцэнзій, якія будуць агучаны на наступным семінары прозы ў красавіку.

Мікалай ПНАТОВІЧ
Фота даслана аўтарам

Галоўнае ў жыцці

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры пачаў вясну з урачыстай падзеі — святкавання 95-годдзя з дня нараджэння знакамітай паэтэсы Еўдакіі Лось. З 1 да 31 сакавіка ў музеі працуе літаратурна-мастацкая экспазіцыя, якая знаёміць наведвальнікаў з жыццём і творчасцю пісьменніцы.

Еўдакія Якаўлеўна Лось нарадзілася 1 сакавіка 1929 года ў вёсцы Старына Ушацкага раёна. «Ушацкая мадонна» — так велічна-шаноўна называў пісьменніцу яе зямляк Рыгор Барадулін. Мастацкім лейтматывам выстаўкі сталі валожкі і іх яркія сіні колер, які не мае аналагаў сярод кветак, — сімвал Віцебшчыны і ў прыватнасці Ушацкага раёна. Еўдакія Якаўлеўна вельмі любіла сваю малую радзіму і прысвяціла ёй шмат твораў:

...Паедземце, дружа, ва Ушачы,
Там зараз вясна, ды вясна.
Бярэзіна саладка плача,
Най рэчкі — вятроў гамана...

Пісьменніца належыць да першага пасляваеннага пакалення творцаў, якое даследчыкі часта называюць «пакаленнем дзяцей вайны» або «філалагічным», таму што ў іх ужо была магчымасць вучыцца. Калі пачалася вайна, юная паэтэса скончыла толькі 5 класаў. Гэтыя жудасныя падзеі паўплывалі на яе далейшую творчасць і жыццё. У экспазіцыі прадстаўлены чорна-белыя фотаздымак сям'і пісьменніцы, падпісаны самой Еўдакіяй Лось, які быў зроблены за тыдзень да пачатку

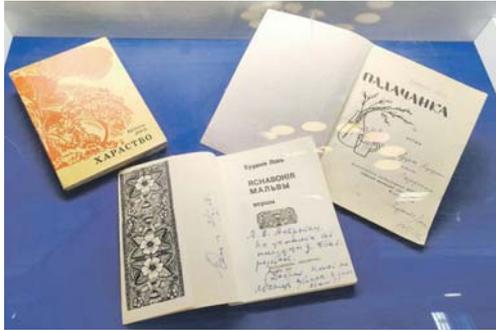
Сярбоўскія шаржы на Еўдакію Лось.

Вялікай Айчыннай вайны. На фота можна пабачыць старэйшага брата паэтэсы Сяргея, якому тая асабліва давярала і ў пачатку творчага шляху паказвала свае першыя вершы. Сяргей загінуў падчас вайны, што стала вялікім горам для ўсёй сям'і, а асабліва для Еўдакіі Якаўлеўны. Яна прысвяціла брату шмат вершаў, напоўненых болям і сумаам:

Мой браток,
Я дасюль не веру,
Што цябе на зямлі няма...
Мне здаецца, адчыніш дзверы —
І сустраўну цябе сама.

Тэма вайны — адна з найважнейшых у творчасці Еўдакіі Лось. У многіх вершах яна расказвае пра тых, чыё дзяцінства выпала на ваенныя гады, хто пасля аднаўляў краіну, хто загінуў за свабоду і мір: «Вы не бачылі вёсак, якія не ўсталі з вайны? // Па ўсёй Беларусі, па ўсёй Беларусі яны...»

Еўдакія Лось — таленавітая пісьменніца, патрыётка, а таксама маці. Шмат вершаў прысвяціла свайму сыну Дзмітрыю. На выстаўцы прадстаўлены лісты пісьменніцы да сына, якія яна пісала падчас камандзіровак. Радкі, напісаныя знакамітай асобай, расказваюць пра звычайныя бытавыя сямейныя справы: як здароўе ў бабулі, колькі ў яе засталася грошай, якія падарункі прывязе сям'і. Дарэчы, Еўдакія Якаўлеўна шмат вандравала, а з падарожжаў прывозіла памятныя значкі, якія таксама прадстаўлены на выстаўцы.

Фрагмент экспазіцыі.

Сэрца Купалавага дома

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася імпрэза «Гаспадыня Купалавага Дома», прысвечаная жонцы паэта Уладзіслава Францаўне Луцэвіч. Мерапрыемства прайшло ў межах культурна-асветніцкага праекта «Музыка ў музеі», прымеркаванага да 80-годдзя музея.

Уладка, Купаліха, цётка Уладзя, Уладзіслава Францаўна — шмат імён мела гаспадыня Купалавага дома. Як першы дырэктар музея паклала пачатак ушанаванню памяці паэта. Дзякуючы ёй установа святкуе сваё 80-годдзе. Уладзіслава Францаўна шмат працавала ў архівах, выдавецтвах, ладзіла ўрачыстыя вечары і арганізавала беларускія чытанні, супрацоўнічала з замежнымі пісьменнікамі, каб захавачы памяць пра Янку Купалу не толькі на радзіме, але і за мяжой. «У гісторыі бацькаўшчыны яна была не толькі як папленніца, жонка першага народнага паэта Беларусі, а таксама як грамадскі дзеяч, аддала ўсю сябе сваёй краіне», — адзначыла дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Ганна Галінская.

Па адукацыі Уладзіслава Францаўна педагог, працавала настаўніцай і выхавальніцай у дзіцячых прытулках. Сваіх дзяцей не было, але многія выхаванцы лічылі яе маці. Цётка Уладзя падтрымлівала маладых аўтараў, натхняла іх пісаць п'есы, якія сама ставіла. Усё сваё добрае сэрца яна аддавала чужым людзям. Памерла 25 лютага 1960 года, але і дагэтуль яе жыццёвы шлях і светлы вобраз натхняе пісьменнікаў. Паэт, празаік, перакладчык Віктар Шніп прысвяціў гаспадыню Купалавага дома баладу, якую на мерапрыемстве прачытала пісьменніца Людміла Рублеўская.

...Без любові шчырай Беларусь не будзе
Вольнаю краінай, як хацеў Купала,
Пра якую разам думалі нямаля...
У музеі светла, як у роднай хаце.
І цябе ўсе называюць цётка Уладзя.

Людміла Рублеўская шмат працавала з дакументамі, якія датычыліся Уладзіславы Францаўны. Пісьменніца звярнула ўвагу на артыкул «Пяць абліччаў Уладкі», які напісала сама жонка паэта. Станкевічанка — маладая дзяўчына, з гарачым сэрцам, якая працуе на беларушчыну; Уладка — муза, у якую закахаўся Янка Купала; Купаліха — жонка знакамітага беларускага паэта; цётка Уладзя, якая сапраўды была падтрымкай для маладых творцаў; Улада — грамадскі дзеяч, займалася ўшанаваннем памяці народнага паэта Беларусі.

Спецыяльна да мерапрыемства была падрыхтавана выстаўка з калекцыі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, прысвечаная Уладзіславе Луцэвіч. У экспазіцыі прадстаўлены дакументы, якія распавядаюць пра першыя крокі жонкі паэта да стварэння музея. Сярод прадметаў — творы вядомага беларускага скульптара Льва Гумілеўскага, аднаго з аўтараў помніка Янку Купалу. Работа майстра прысвечана Уладзіславе Францаўне і названа «Апошніе развітанне». На прадстаўленых фотаздымках можна ўбачыць Янку Купалу з яго маладой жонкай адразу пасля вянчання, Уладзіславу Францаўну ў Смаленску і за дырэктарскім сталом.

Канцэртную частку мерапрыемства падрыхтавалі выкладчыкі і студэнты Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. У праграме — творы беларускіх і замежных кампазітараў.

Лізавета КРУПЯНЬКОВА

Духоўнае па-беларуску

Выстаўка перакладаў Бібліі і духоўнай літаратуры на беларускую мову «На пачатку было Слова...» прайшла ў Жлобінскім гісторыка-краязнаўчым музеі.

У экспазіцыі — кнігі з прыватнай калекцыі супрацоўніка музея Уладзіміра Мальца. Ён лічыць, што без Кнігі Старога і Новага Запаветаў, літургічных і багаслоўскіх тэкстаў, катэхзісаў, малітоўнікаў і іншай рэлігійнай літаратуры на роднай мове не можа быць сапраўднага духоўнага адраджэння нашага народа:

— Нам, беларусам, у гэтай справе прыклад паказаў яшчэ ў пачатку XVI стагоддзя асветнік Францыск Скарына. Яго перакладчыцкую справу ў XX—XXI стагоддзях працягнулі Васіль Сёмуха, праціерэй Сяргій Гардун, ксяндзы Уладзіслаў Чарняўскі і Уладзіслаў Завальнюк, грэка-каталіцкі святар Аляксандр Надсан, іншыя рупліўцы роднага слова.

У калекцыю Уладзіміра Мальца ўваходзяць Кнігі Святога Пісання і духоўная літаратура, выданыя праваслаўнымі, каталікамі і пратэстантамі. У тым ліку — «Новы Запавет Госпада Нашага Ісуса Хрыста. Святое Евангелле паводле Марка», «Новы Запавет Госпада Нашага Ісуса Хрыста. Святое Евангелле паводле Лукі», «Новы Запавет Госпада Нашага Ісуса Хрыста. Святое Евангелле паводле Іаана» на чатырох мовах: грэчаскай, царкоўна-славянскай, рускай і беларускай. Яны ўбачылі свет у Мінску ў 1999, 2003 і 2005 гадах адпаведна. Пераклад на беларускую мову належыць Біблійнай камісіі Беларускай Праваслаўнай Царквы.

Мікалай ШУКАНАЎ,
фота аўтара

Кветкавы настрой

«Як чорны хлеб, // Свой чорны дзень цані, // Бо чорным днём // Свято відаць выяўлені», — пісаў Рыгор Барадулін, і менавіта падобныя думкі можна адшукаць у безлічых сціплых і небагатых на фарбы беларускіх пейзажаў і нацюрмортаў. Жыццесцвярдзальныя і судышальныя, напоўненыя дзіўнай энергіяй, прыхаванай прамяністасцю, яны нават у самыя змрочныя часіны здольны падарыць надзею.

Актуальнае мастацтва імкнецца выцесніць усё падобнае — мастакоў папракаюць у адсутнасці ў іх творах катэгарычнасці і відавочнай праблематыкі, пазбяганні ўсялякіх канцэпцый, прыпадабенні жыццю, нежаданні змяняць свет у рэшце рэшт... Аднак карціны ў традыцыйных жанрах дакладна нельга і немагчыма скінуць з умоўнага месца на п'едэстале. Уражае іх здольнасць уздзеінічаць на глядача, весці з ім гутарку на адной мове, дарэчы, не на такой ужо зразумелай, як можа здацца на першы погляд. І за шчырую размову глядач заўсёды будзе ўдзячны.

Традыцыйная выстаўка-віншаванне «Палітра вясны», прымеркаваная да 8 Сакавіка, працуе ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Немудрагелістыя нацюрморты і партрэты, знаёмыя кветкавыя кампазіцыі і вясновыя абстрактныя прадставілі больш за 45 сучасных аўтараў. Гэта члены Беларускага саюза мастакоў, Еўразійскай мастацкай садружнасці, арт-студыі «Акваріум». Ubачыць работы сталых і юных жывапісцаў, графікаў, акварэлістаў можна да 7 красавіка.

Вікторыя Валок «Кветкавая рапсодыя», 2023 г.

Тэма вясны вельмі папулярная ў беларускім мастацтве. Безумоўна, многае ў ім было створана, каб суцяшаць і натхняць, а калі гэта рабіць, як не вясной? Што найлепшым чынам дапаможа паказаць ціхамірнасць жыцця, радасць і спакой чалавечага дня, як не пейзаж з ціхай рачулкай ці нацюрморт з пышным букетам бэзу на акне? Штогадовая выстаўка «Палітра вясны» прызначана для таго, каб нагадаць пра светлае, цёплае, шчырае.

Наталія Гедрановіч «Белая ружа», 2021 г.

Сярод аўтараў, якія паўдзельнічалі ў праекце, — Лізавета Пастушэнка, Ганна Алёшына, Наталія Шапавалава, Таццяна Матусевіч, Наталія Наўроцкая, Вольга Кароль-Закрэўская, Валянціна Іванькова, Ірына Данскова, Таццяна Царова, Ніка Віткоўская, Вікторыя Валок, Наталія Паплаўская... Погляд мужчын праілюстраваны работамі Уладзіміра Даўгялы, Віктара Данілава, Зміцера Мшара, Андрэя Савіча, Юрыя Лешыка, Георгія Міхейчыка і Сяргея Цігарова.

Большасць работ «Палітры вясны» — нацюрморты і кветкавыя кампазіцыі, збожшага простыя і лаканічныя. Напрыклад, Таццяна Матусевіч намалявала «Фіялкавую паляну» (2023), Таццяна Царова

адлюстравала «Ружы на акне» (2002), а Валянціна Ранцэвіч прапанавала кампазіцыю «Квітнеюць півоні» (2023). Сярод твораў, якія вызначаюцца цікавым бачаннем вясны, — «Бэзавы настрой» (2003) Уладзіміра Даўгялы, «Дыханне вясны» (2024) Наталлі Ліньковай, «Белая ружа» (2021) Наталлі Гедрановіч, «Хутка вясна» (2011) Кацярыны Вішнеўскай, «Кветкі палявыя» (2002) Кацярыны Паплаўскай. Гэтыя і многія іншыя — узорныя не толькі для тэматычнай выстаўкі, але і для жанру.

Віктар Данілаў «Ах, гэты белы бэз!», 2020 г.

Некаторыя творы, асабліва ў параўнанні, выглядаюць даволі слабымі. Справа не ў кампазіцыі ці сюжэце (або яго адсутнасці). Як правіла, з дапамогай таго ж нацюрморта мастакі прагнуць прадэманстраваць каларыстычныя магчымасці, тонавую сумішнасць колераў, пераходы адценняў, гульню святла і гэтак далей. Некаторыя ж аўтары, чые творы прадстаўлены на выстаўцы, не шукаюць цікавыя рашэнні, не імкнучыся да нетыповых спалучэнняў ці арыгінальных вобразаў. Так, губляюцца на фоне іншых работы Аляксандры Пармон («Каля возера», 2018), Сафіі Піскуп («Букет», 2022), Юліі Навейкі («Ператварэнне», 2017), Ганны Алёшынай («Абуджэнне», 2023).

Выстаўцы па-сапраўднаму не хапіла абстрактных і пейзажаў, а яшчэ сюжэтных работ. Пацешыў «Ідэальны горад» (2022) Лізаветы Пастушэнкай, зачаравала «Саната ў зялёным» (2023) Марыны Эрэнбург, парадаваў зваротам да беларускай культуры «Наш сад» (2000) Наталлі Паплаўскай, яркімі фарбамі прыцягнула палатно «Птушкі вяртаюцца» (2021) Наталлі Лебедзевай... Гэта амаль усе адыходжанні ад тэмы кветак, што пануе ў «Палітры вясны». Усё ж хочацца большай разнастайнасці.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Кацярына Вішнеўская «Хутка вясна», 2011 г.

Шукае ён у краіне далёкай...

У пачатку сакавіка ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрыўся праект мастацкай фатаграфіі «Рыс і вобразы В'етнама». Серыю тэматычных работ прадставіў член Беларускага грамадскага аб'яднання фатографіі і Саюза фотамастакоў Расіі Сяргей Міхалюк. Выстаўка стала вынікам падарожжаў аўтара ў самабытную азіяцкую краіну. У фотаэкспедыцыях па паўночным В'етнаме Сяргей Міхалюк пазнаёміўся з ладом жыцця і традыцыямі жыхароў вёсак і вярнуўся з падарожжа са здымкамі, вартымі ўвагі глядача.

а ў 1998 годзе заснаваў тэатр сучаснага танца «Магія», дзе ў якасці кіраўніка, харэографа і танцора працаваў у розных краінах свету. У творчай скарбонцы — 400 пастановак.

Здымае фатограф усё тое, што ўражае і натхняе; стараецца не капіраваць наваколле, а выказаць уласныя пачуцці і стварыць мастацкі вобраз. У экспазіцыі прадстаўлена 55 работ, якія прайшлі аўтарскі адбор і найбольш поўна і дакладна адлюстроўваюць далёкую краіну — праз гармонію ліній і форм, маштабнасць і дэталізацыю... Мэтай фотамастака было выявіць пачуцці і эмоцыі людзей і, галоўнае, першародную прыроду і прыгажосць жыцця.

Галоўная тэма фотажанра — культура вырошчвання рысу. Вядома, В'етнам уваходзіць у пяцёрку найбуйнейшых яго экспарцёраў. Сяргей Міхалюк фіксаваў і захоўваў на здымках усё этапы апрацоўкі гэтай

збожжавай культуры. Тыя, хто цікавіцца побытам і культурай гэтага народа, ведаюць, што менавіта рыс аб'ядноўвае людзей, вызначае іх побыт і культуру.

— Працуючы над выстаўкай Сяргея Міхалюка, я зразумела, што аўтар цалкам захоплены гэтай краінай. Ён можа гадзінамі расказаць пра В'етнам —

з захапленнем і хваляваннем. І гэта варты павягі, — адзначае куратар праекта Алена Данброва. — У яго каласальны архіў. На выстаўцы прадстаўлена толькі адна пятая частка з усяго назапашанага. Мяркую, фатографу варты задумацца над аўтарскім альбомам. Не хацелася б пафасных слоў, але мне

здаецца, што па прафесіяналізме яго работы параўнальны з творами вядомага фатографа Себасцяна Салгаду.

Апроч аднаго надзвычайна яркага здымка, усе работы на выстаўцы «Рыс і вобразы В'етнама» чорна-белыя. Такое рашэнне, вядома, невыпадковае. Нягледзячы на тое, што краіна надзвычай яркая, аўтар лічыць: жыццё і пачуцці в'етнамцаў маюць значна лепш, чым каларыстыка.

— Вельмі цаню жыццё за магчымасць рабіць тое, што люблю. Цаню людзей, якія побач. Буду працягваць працу — маюцца ідэі і праекты, якія патрабуюць часу і сіл. Серыя пра В'етнам была не першай, да таго ж, на мой погляд, у мяне ёсць болей моцныя работы, — заўважае Сяргей Міхалюк.

Пазнаёміцца з выстаўкай у галерэі Савіцкага можна да 31 сакавіка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Лінія жыцця: незабітая, незабытая

Праект, пра які гавораць, які паказваюць, бо запатрабаваны, асабліва сёлета, калі Беларусь адзначае 80 гадоў вызвалення ад фашысцкіх акупантаў. «Лінія памяці. Код вайны» быў створаны летась у Беларускам дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў як асветны спектакль сіламі моладзі і з разлікам на моладзь. Яна пра тых падзеі ведае са школьных падручнікаў, наведвання музеяў (у кожным раёне была свая вайна, пра якую сведчаць мясцовыя экспазіцыі, а яшчэ і галоўны музей краіны, дзе найбольш падрабязна распавядаюць пра Вялікую Айчыну), а некаторым можа пашчасціла пачуць успаміны ўдзельнікаў і сведкаў тых падзей. І вось яшчэ адзін сродак атрымаць веды, падмацаваныя эмоцыямі, — музычны-танцавальна-паэтычна-драматычны. Ужо ацэнены на высокім дзяржаўным узроўні і рэкамендаваны для больш актыўнага паказу. Хоць гэта і няпроста, бо праект маштабны па колькасці ўдзельнікаў: аб'яднаў розных асоб, выкладчыкаў і студэнтаў, розныя дзіцячыя калектывы, прычым не толькі са сталіцы...

Спектакль за 45 хвілін (фактычна як школьны урок) даносіць факты, што былі вядомыя і адкрыліся не так даўно, пра тую часць, жыццё беларусаў у акупаваных. Некалькі блокаў складаюць дзею, заснаваны на рэальных гісторыях рэальных людзей. Расказваюцца яны бэз лішніх слоў, але вельмі эмацыянальна.

Стваральнікі зыходзілі з пытання: што мы ведаем пра вайну? Гэта боль і жах, пакуты і катаванні, што вынеслі нашы землі, галечка і сіроцтва, смерць... І жаданне выжыць, уласцівае чалавеку — маленькаму і даросламу, — дзе б і ў якіх умовах ён ні апынуўся. Каб гісторыя зрабіла найбольшае ўражанне, яе трэба расказаць праз герояў, праз асоб. Тры дзяўчынкі, тры сястрычкі сталі галоўнымі героямі дзеі: іх вачыма мы бачым, іх пачуццямі пераносім на сябе, іх жаданні адчуваем надзвычай востра. І самае галоўнае з гэтых жаданняў — пра жыццё.

Прага да жыцця не пакідала нават у самых нечалавечых умовах, нават у канцлагеры, куды маглі трапіць як дарослыя, так і дзеці. Прынамсі, мы даведваемся пра вёску Чырвоны Бераг, дзе ў гады вайны знаходзіўся адзін з найбуйнейшых

на тэрыторыі Беларусі дзіцячы канцлагер, дзе ў малых бралі кроў для нямецкіх салдат і афіцэраў. Яшчэ адзін сведка, які здолел выжыць у канцлагерах, — мастак Міхаіл Савіцкі. Яго серыя «Лічы на сэрцы» — гэта не толькі асабісты боль аўтара, але і крык пра тое, што не павінны перажываць людзі. Гэта такама і пра тое, што «ніколі больш»... Але ў Беларусі ў гэтым, здаецца, нікога не трэба пераконваць. Але нагадваць, рэтранспіраваць у сучаснай форме тым, хто падрастае цяпер, у краіне будучы, напэўна, доўга. І ў рознай форме.

Гэты спектакль, у якім спалучыліся словы, спеў, пластыка, танец, набыў публіцыстычнае гучанне. Усе выяўленчыя сродкі (і тэхнічныя таксама) выкарыстаны дзеля таго, каб нагадаць гісторыю падзей з 1941 да 1945 года. Ды не толькі нагадаць, але стварыць эмацыянальны выбух. Публіцыстычная частка даносіцца голасам актрысы Веры Палажковай, з рэальнымі гісторыямі, фотаздымкамі і лічбамі, па якіх можна ўявіць глыбіню і маштаб трагедыі, у выніку якой адбывалася расчлававанне адных, а іншымі імкнуліся ператварыць з асоб у рэчы, што маркіраваліся лічбай: чаравік 3209, вязень 32 815...

Усе страты за гады вайны — ваенных, партызан і падпольчыкаў, мірных жыхароў — палічыць немагчыма. Докладна зразумела: Беларусь страціла ў тую вайну шмат: «кожны трэці» — гучыць у спектаклі.

Маладыя артысты-ўдзельнікі выкладваюцца па максіму, усведамляючы выключнасць тэмы. Колькасць людзей на сцэне, якія змяняюць адзін аднаго, таксама дадае эмоцыі: спектакль вельмі маштабны. Але кожны асобны фрагмент (ці песня) можа жыць сваім жыццём (так і было перш, чым іх вырашылі аб'яднаць). Усё робіць і ствараюць маладыя людзі. Асноўныя сілы — студэнтаў кафедры харэаграфіі ўніверсітэта культуры (па спецыяльнасці «Эстрадны і сучасны танец»). Але ў праекце задзейнічаны юныя чыгальнікі, пераможцы конкурсу «Жывая класіка»

мінулых гадоў. Далучыліся і дзіцячы харэаграфічны калектывы: узорны ансамбль танца «Натхненне», танцавальны праект «RDC» са сталіцы і «Stay Dance project» з Рагачова. У спектаклі гучыць сучасная музыка — ад Дзімтрыя Парфёнава, *Travis Lake, Iday*.

Усіх аб'яднала ідэя і асоба, якая здолела яе асэнсаваць і натхніць іншых на ўвасабленне. Праект «Лінія памяці. Код вайны» быў здзейнены паводле задумы Вольгі Наўроцкай, старшага выкладчыка кафедры харэаграфіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Яна ж стала аўтарам і галоўным балетмайстарам спектакля (пры тым, што асобныя харэаграфічныя фрагменты створаны Ірынай Капустай, Стасам Грэчкам, Ганнай Лепо, Юліяй Ролерай, Дзімтрыем Вязубенкам). Была задзейнічана немалая рэжысёрска-пастаноўчая група ў складзе Агаты Мацко, Яны Калачынскай, Валерыя Салаўёва, Іны Лазаравай, Віктара Салаўя, Яўгена Камароўскага, Віктара Крылова, Аляксандра Барскага. Здзейсніць няпросты праект дапамог грант Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у навуцы, адукацыі, ахове здароўя і культуры — надта значная тэма. Галоўнае, што мелі на мэце стваральнікі, — кожнаму новаму пакаленню беларусаў прывіць разуменне пра недапушчальнасць любой вайны, пра немагчымасць гвалту, пра тое, што ніхто не мае права адымцаць чалавечы жыццё.

Праект «Лінія памяці. Код вайны» паказваюць на сцэне спартыўна-культурнага цэнтру Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў кожны месяц па некалькі разоў для маладых наведвальнікаў з розных рэгіёнаў.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота даслана аўтарам

Класіка для пошуку новых форм, альбо Чатыры сакавіцкія сустрэчы з тэатрам Барыса Эйфмана

Кожны раз гэта падзея для аматараў балета ў Беларусі. Пры тым, што Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны акадэмічны тэатр балета Барыса Эйфмана не абмяне Мінск тэатрамі. І кожны раз гэта знаёмства са спектаклямі, якія распавядаюць цікавую і глыбокую гісторыю праз адметную харэаграфію — майстар мае ўласны почырк, праз які яго тэатр балета атрымаў сусветную славу. І кожны раз Мінск мае магчымасць адкрыць нешта новае ў балете дзякуючы харэаграфіі Эйфмана. Мінулая сустрэча была ў 2022 годзе — тады ў Мінску паказалі сучасны балет «Эфект Пігмаліёна». А яшчэ раней у папярэднія прыезды на сцэне Вялікага тэатра Беларусі артысты з Санкт-Пецярбурга паказвалі балеты «Радэн», «Чырвоная Жызэль» і яшчэ адзін вельмі адметны спектакль...

Так, майстар умее здзіўляць. Нават тым, што вельмі часта падмуркам для яго спектакляў становяцца літаратурныя творы. Мінск ужо меў магчымасць паглядзець балет «Кармазавы» паводле рамана Фёдора Дастаўскага ў 2013 годзе. Публіка была ўражана тым, як грунтоўны і даволі вялікі раман можа быць перакладзены на мову цела, пры гэтым ідэя і глыбіня твора захаваліся і падаваліся вельмі эмацыянальна, выклікаючы моцныя пачуцці. Гэта было інтэлектуальна і эфектна з пункту гледжання вобразнасці. Таму сёлётнія сустрэчы з тэатрам балета Барыса Эйфмана чакаюць з асаблівым настроем: з аднаго боку, гэта яшчэ большае паглыбленне ў харэаграфію (яна бывае рознай), а з другога — магчымасць чарговы раз паглыбіцца ў вядомую літаратуру і пераасэнсаваць яе. Таму што цягам чатырох вечароў на сцэне Вялікага тэатра Беларусі будзе паказаны «Яўгеній Анегін» паводле Аляксандра Пушкіна, створаны ў 2009 годзе, і харэаграфічная інтэрпрэтацыя п'есы Антона Чэхава, што атрымала назву «Чайка. Балетная гісторыя», прэм'ера якой адбылася ў 2022 годзе.

Спачатку будзе менавіта «Чайка...». І гэта цікава, таму што нашы тэатралы даўно маглі пазнаёміцца з пластычным увасабленнем гэтага твора, зробленым

беларускімі драматычнымі артыстамі. Той спектакль даўно не ідзе, але цікава паглядзець менавіта балетную інтэрпрэтацыю. Тым больш што харэограф, узяўшы за аснову гісторыю Чэхава і яго герояў, пастараўся іх жыццё перавесці ў свет балета. Такім чынам, 28 і 29 сакавіка на сцэне Вялікага тэатра Беларусі пакажуць спектакль «Чайка. Балетная гісторыя».

Дзеянне ў ім адбываецца ў рэпетыцыйнай зале, дзе Трэплеў эксперыментуе з новымі танцавальнымі формамі. У той час як Трыгорын ставіць «Лебядзінае возера». Тут прымадонна Аркадзіна і маладая артыстка Зарэчная ўступаюць у саперніцтва... Карацей, тэатр з усімі яго дзівацтвамі і неадназначнасцямі. Каб расправесці свой варыянт «Чайкі», Барыс Эйфман стварыў балет у двюх дзеях і абраў для яго музыку Сяргея Рахманінава і Аляксандра Сіткавецкага, вядомага рок-музыканта, стваральніка гуртоў «Аўтограф» і «Вісакоснае лета».

Між іншым, Сіткавецкі яе кампазітар быў датычны і да стварэння балета «Яўгеній Анегін», праўда,

«Чайка. Балетная гісторыя».

«Яўгеній Анегін».

тут яшчэ гучыць музыка Пятра Чайкоўскага. Дзіўнае спалучэнне класікі з сучаснасцю, ці не так? Але музыка тканіна балета ўзнікла паводле задумы харэографа, які асучасніў герояў рамана Пушкіна, каб яны былі больш блізкія глядачам, а матывы іх учынкаў было прасцей зразумець. І задумацца пра тое, што ў творы — на стагоддзі. Толькі «раман у верхах» увасаблены ў балете, і гэта пошук, варты асаблівай увагі, бо як гэта наогул магчыма — танцаваць Пушкіна?.. Як літаратурная класіка можа ператварыцца ў сучасны балет? І як праз харэаграфію перадаць філасофію, закладзеную ў «энцыклапедыі рускага жыцця»? 30 і 31 сакавіка аматары творчых эксперыментаў ацэняць гэты балет у двюх дзеях.

Але сустрэча з тэатрам балета Барыса Эйфмана — гэта яшчэ магчымасць далучыцца да харэаграфіі як да высокага мастацтва, здольнага ўзняць складаныя для грамадства пытанні, што правакуе глядача на тое, каб шукаць адказы, зазіраючы ва ўласную душу, і працаваць над ёй.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота дасланы Вялікім тэатрам Беларусі

Дзень вялікага майстра

Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь далучыўся да Міжнароднага фестывалю «Дзень Рымскага-Корсакава», які прымаркаваны да 180-годдзя кампазітара. У межах свята былі прадстаўлены опера «Царская нявеста» і балет «Шахэразада», а 17 сакавіка ў Камернай зале імя Л. П. Александроўскай адбыўся паказ оперы «Моцарт і Сальеры».

Мікалай Рымскі-Корсакаў нарадзіўся 18 сакавіка 1844 года. У 6 гадоў ён навучыўся іграць на фартэпіяна, а ў 11 ужо напісаў свае першыя творы. Аднак будучы кампазітар не марыў стаць музыкантам. Рымскі-Корсакаў скончыў Марскі кадэцкі корпус у Пецярбургу, а ў 1862 да 1865 года быў у кругасветным падарожжы, удзельнічаў у экспедыцыі да берагоў Паўночнай Амерыкі. Пасля вандроўкі кампазітар вырашыў працягваць заняты музыкай. У творчасці ён часта звяртаўся да фальклору і нацыянальных матываў.

Міжнародны фестываль «Дзень Рымскага-Корсакава», які праходзіць кожны год, гэтым разам мае асаблівы сэнс. Свята прымаркавана да 180-годдзя знакамітага кампазітара. Упершыню фестываль прайшоў у 2019 годзе, калі аб'ядналі творчыя прасторы Санкт-Пецярбурга, гарадоў Ленінградскай і Пскоўскай абласцей — Ціхвіна, Вяшачы, Любенска, дзе знаходзяцца мемарыяльныя музеі М. А. Рымскага-Корсакава. Ініцыятыву падтрымліваюць найбуйнейшыя оперныя тэатры, філармоніі, установы адукацыі па ўсёй Расіі. Шмат мерапрыемстваў прайшло ў Маскве, Санкт-Пецярбургу, Варонежы, Екацярынбургу, Іашкар-Але, Магнітагорску, Ніжнім Ноўгарадзе, Уладзівастоку і іншых гарадах федэрацыі.

У гэтым годзе да святкавання дня нараджэння выдатнага кампазітара далучыўся Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь. 16 сакавіка паказалі оперу «Царская нявеста», прэм'ера якой адбылася 22 кастрычніка 1898 года. Твор быў напісаны на аснове аднайменнай драмы Л. Мея, якая расказвае пра эпізод часоў праўлення Івана Грознага. Цар захацеў ажаніцца трэці раз і загадаў склікаць самых прыгожых дзяўчат, сярод якіх ён адшукае сабе нявесту. З дзвюх тысяч

«Царская нявеста».

патэнцыйных нявест засталася 12, у склад якіх увайшла і Марфа Сабакіна. Але Мікалай Рымскі-Корсакаў пабудоваў сюжэт не вакол цара і яго загадаў, а вакол цікавай гісторыі трагічнага любоўнага трохвугольніка, а магчыма, і чатырох... Базырн Грыгорый Гразной (Уладзімір Громаў) моцна закахаўся ў Марфу (ролю выконвае Алена Золава), але яна ўжо абяцала іншаму — Івану Лыкаву (Аляксандр Телух). Ён хоча зрабіць любоўнае зельле, каб Марфа адказала яму ўзаемнасцю. Яго размову з лекарам падслухала палюбоўніца Грыгорыя Любаша (іграе Аксана Волкава). Яна вырашыла адпомсціць разлучніцы і атруціць яе. А ў гэты час Марфа і Іван Лыкаў рыхтуюцца спраўляць вяселле. Маладыя шчаслівы і не здагадваюцца, што вакол іх плятуць інтрыгі. У гісторыю ўмешваецца цар Іван Грозны і яго жаданне выбраць сабе нявесту. Гэты факт аб'ядноўвае сапернікаў Грыгорыя Гразнога і Івана Лыкава. Яны абодва перажываюць за лёс каханай і гатовыя памерці дзеля яе. Падчас вясялення здараецца страшнае — цар выбірае ў жонкі Марфу Сабакіна. Аднак Марфа так і не выйшла замуж, яна памерла. Яе загубіла каханне — уласна, Грыгорыя Гразнога, цара Івана Грознага.

Прэм'ера балета «Шахэразада» адбылася 4 чэрвеня 1910 года. Мікалай Рымскі-Корсакаў стварыў яго па матывах казкі «Пра цара Шахрыяра і яго брата».

На беларускай сцэне балет упершыню быў пастанавлены народным артыстам Расіі Андрэям Ляпам у 2011 годзе. Паводле слоў харэографа, за стагоддзе «Шахэразада» не змянілася. Сэніяныя глядачы бачаць гэты балет практычна ў першаходным выглядзе. Харэаграфія Міхаіла Фокіна захавана. У галоўнай ролі — маладая артыстка Лізавета Мусорына. Роллю Шахрыяра выконвае Антон Краўчанка, а яго брата Шахзэмана — Міхаіл Баранюк.

Адбыўся і паказ аднаактовай оперы «Моцарт і Сальеры», пастанавленай у 2022 годзе для камернай сцэны. Твор мае падзагаловак «Драматычныя сцэны А. Пушкіна». Гісторыя — спроба знайсці адказ на важнае пытанне: ці можа геній быць ліхадзеям? Сальеры, сябр і «калега» Моцарта, зайздросціць яго таленту і вырашае атруціць яго. Вялікі кампазітар памірае, але забойцу не стала лятэчы. Ролі выконваюць Віктар Мендзелееў (Моцарт) і Алег Мельнікаў (Сальеры).

«Шахэразада».

Дзякуючы творчасці Мікалая Рымскага-Корсакава сфарміраваліся прынцыпы новага музычнага тэатра. Яго дзейнасць паўплывала на мноства таленавітых людзей і паспрыяла развіццю расійскай нацыянальнай культуры.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота з сайта bolshoibelarus.by

Любоў ёсць жыццё

14 сакавіка ў Камернай зале Вялікага тэатра перад паказам спектакля прайшла лекцыя, прысвечаная оперы «Лятучы галандзец» і яе геніяльнаму аўтару Рыхарду Вагнеру.

Фактамі пра вядомага кампазітара расійскага выдавецтва «Молодая гвардия», пісьменніца і музыказнаўца Марыя Залеская. У юнацтве яна марыла стаць спявачкай, яна паступіла ў Дзяржаўны музычна-педагагічны інстытут імя М. М. Іпалітава-Іванова па спецыяльнасці «Акадэмічныя спевы». Падчас навучання Марыя Залеская зацікавілася жыццём і творчасцю Рыхарда Вагнера. Больш чым 15 гадоў спатрэбілася музыказнаўцу для напісання біяграфіі знакамітага кампазітара. Кніга, якая стала часткай вялікай серыі «Жизнь замечательных людей», выклікала зацікаўленасць як у Расіі, так і на радзіме Рыхарда Вагнера — Германіі, дзе яе прызалі найлепшай замежнай біяграфіяй музыканта.

Вільгельм Рыхард Вагнер (1813—1883) — адна з самых супярэчлівых фігур музычнага свету XIX—XXI стагоддзяў. Міфы, якімі і дагэтуль ахутана імя кампазітара, не дазваляюць успрымаць асобу генія адназначна. Доўгі час Вагнера спрабавалі прэзентаваць як ідэолага Трэцяга рэйха. «У спіс бясконцых нацысцкіх злачынстваў я ўнесла б яшчэ адно — паклёп на імя кампазітара, які прывёў да таго, што і цяпер, напрыклад, у Ізраілі яго музыка негалосна забаронена», — расказвае на лекцыі Марыя Залеская. Але калі разглядаць усё жыццё, усю творчую рэвалюцыю Рыхарда Вагнера, пачынаючы з яго ранніх твораў, можна ўбачыць філасофскія пастулаты кампазітара, якія лагічна злучыць у адно паняцце — любоў. Як адзначае музыказнаўца, Вагнер сваёй творчасцю адлюстравваў тое, што напісана ў Бібліі: Бог ёсць любоў. Гэта і стала жыццёвым крэда мастака. Марыя Залеская

падкрэсліла, што чалавек з такой філасофіяй не можа быць натхняльнікам чалавекананавісцкай ідэалогіі Трэцяга рэйха. Але такі парадокс адбыўся, і ён паграбуе стараннага даследавання.

«Любоў, якая перамагае смерць» — адзіная мараль усіх твораў Рыхарда Вагнера. Опера «Тангейзер», створаная ў 1842 годзе, мае ў аснове сюжэт старадаўняй легенды, якая была зменена аўтарам для лепшага адлюстравання ідэі ахвярнага каханьня. Паводле Вагнера, за Тангейзера ўзносіць малітвы светлая душа Лізаветы, ён ратуецца, а дзяўчына дзеля каханьня ахвяруе сабой. У старой гісторыі Тангейзер застаецца прахлятым. Але Рыхард Вагнер даруе герою, бо па яго філасофіі каханне перамагае ўсё.

старанна трымала слова, аднак злая цётка Артруда прымушае яе задаць цяжкае пытанне. Лоэнгрын сыходзіць, а Эльза памірае ад гора. Узнікае лагічнае пытанне: дзе ж тут ахвяра? «Каханне і вера ў Вагнера — з'явы раўназначныя. Ён разглядае любоў як рэлігійнае паняцце. Эльза абражае каханне недаверам. Вера не паграбуе доказаў», — тлумачыць Марыя Залеская.

У аснову сваёй незакончай драмы «Ісус з Назарэта» мастак заклаў ідэю, што Ісус прыйшоў у гэты свет, каб выратаваць загубленае чалавецтва, якое страціла ўменне любіць. «Калі вы будзеце жыць па любові, вы ніколі не сагрэшце».

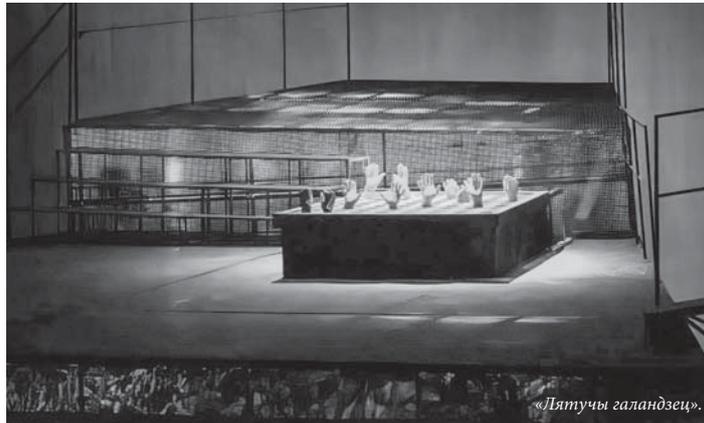
Пэўны час кампазітар цікавіўся будызмам, што таксама знайшло месца

сам перажывае трагічную рамантычную гісторыю. Ён закахаўся ў Мацільду Везендонк, але яны абое былі ў шлюбе. Закаханыя вырашылі ахвяраваць сваім пачуццём, каб не прыносіць пакуты блізкім. Гэтая гісторыя сублімавалася ў Вагнера ў адзін з самых трагічных яго твораў — «Трыстан і Ізольда».

Опера «Лятучы галандзец», якую паказалі пасля лекцыі Марыя Залескай, таксама расказвае пра ахвярнае каханне. Прэм'ера музычнай драмы адбылася 2 студзеня 1843 года. Многія даследчыкі і музыказнаўцы лічаць, што Вагнер пазычыў сюжэт з навелы Генрыха Гейне «3 мемуараў спадара фон Шнабелявопскага». Але, як адзначае Марыя Залеская, у оперы ёсць і аўтабіяграфічныя моманты. У 1839 годзе Рыхард Вагнер адправіўся ў марское падарожжа, дзе трапіў у шторм. Яго карабель ледзь не пагануў, што вельмі моцна паўплывала на кампазітара. Падчас вандроўкі ён размаўляў з маракамі, якія і расказалі гісторыю пра Сэнту і Галандца. Вагнер змяніў канцоўку, і Сэнта зняла паклён са свайго каханага, што супярэчыць арыгінальнаму твору. Але музыка зноў трансліруе ідэю ахвярнага каханьня, дзе клятва вернасці Сэнты ратуе душу Галандца.

Опера падзелена на тры акты. У першым глядач даведваецца пра трагічны лёс галандца (ролю выконвае Станіслаў Трыфанаў), які ў шторм сустракаецца з Даландам (Васіль Кавальчук), бацькам Сэнты. Ён бачыць у гэтым надзею на сваё выратаванне. Другі акт знаёміць з галоўнай герайні — Сэнтай, якую іграе Анастасія Масквіна. Дзяўчына закахалася ў трагічны вобраз знакамітага галандца і марыць вывазіць яго. Яе спрабуе адгаварыць выхавальніца, але ўсё дарэмна. У трэцім акце Сэнта дае клятву вернасці Галандцу. Опера стала адным з пунктаў развіцця тэмы ахвярнага каханьня і спачування, дзе выразна адлюстраваны сапраўдныя ідэалы Рыхарда Вагнера.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота з сайта bolshoibelarus.by

«Лятучы галандзец».

Наступны твор нямецкага кампазітара «Лоэнгрын», прэм'ера якога адбылася 28 жніўня 1850 года ў Веймарскім оперным тэатры, здаецца, не падобны на астатнія работы майстра. Эльза з Лоэнгрынам збіраюцца ажаніцца, але з умовай, што дзяўчына не будзе пытацца пра мінулае рыцара. Спачатку Эльза

ў яго творчасці. Рыхард Вагнер усхваляе не платанічнае каханне, а любоў і спачуванне да ўсяго жывога. Чалавек не павінен быць прычынай пакут іншых істот. «Гэта вельмі блізка да таго, што Альберт Швейцэр называў "пакланеннем жыцця"», — заўважыла пісьменніца Марыя Залеская. У гэты час Рыхард Вагнер

Праз сусветы Мікалая Гоголя

Нядаўна ў Нацыянальнай бібліятэцы адкрылася выстаўка «У пошуках жывой душы», прымеркаваная да 215-годдзя Мікалая Гоголя. У стварэнні экспазіцыі, якая знаходзіцца ў атрыуме 3-га паверха, змаглі паўдзельнічаць студэнты, магістранты, выкладчыкі акадэміі мастацтваў, вучні і настаўнікі гімназіі-каледжа мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка, навучэнцы Нясвіжскай дзіцячай школы мастацтваў, а таксама розныя творцы — члены саюза мастакоў.

Экспазіцыя ўвасабляе цытаты з твораў класіка і сюжэты яго літаратурнай спадчыны ў жывапісе, графіцы, каліграфіі і шрыфтовых кампазіцыях. Арганізатары падкрэсліваюць: фальклорныя вобразы паданнаў, якія ляглі ў аснову сюжэтаў аўтара, жывы рэалізм і гумар тонкага лірыка, знаўцы чалавечых душ, вобраз самога аўтара, містычны і таямнічы, паўстаюць у інтэрпрэтацыі больш як 30 аўтараў. Тут і пейзажы, і партрэты, і розныя абстракцыі, а таксама шрыфтавыя кампазіцыі. Дапоўнена выстаўка кніжнай экспазіцыяй, у якой апроч іншага змешчаны кнігі Мікалая Васільевіча

Кацярына Коўзусь «Плачка», 2023 г.

Гоголя ў перакладзе на беларускую мову. Сярод рарытэтаў — «Жаніцьба» ў перакладзе Кандрата Крапівы (1937) і «Тарас Бульба» ў перастварэнні Макара Паслядовіча і Алеся Бачылы.

На выстаўцы «У пошуках жывой душы» прадстаўлены работы Вітала Чарнабрыва, Ігара Кашкурэвіча, Юрыя Крупянкава, Людмілы Зыгмантовіч, Маргараты Голубевай, Наталлі Наўроцкай, Андрэя Рэякова, Варвары Храмевай, Лю Хэйцзюнь... Яны і многія часам у звычайнай манеры, часам нечакана, праз вобразы і сімвалы, далёкія ад беларускай культуры, адлюстравалі

класіка рускай літаратуры, герояў яго самых знакамітых твораў. Хтосьці імкнуўся захаваць і перадаць дух часу, пра які пісаў Мікалай Гоголь, некаторыя ж адыходзілі ад канона і даследавалі ўласныя магчымасці ў рабоце над тэмай.

Сярод аўтараў, на аснове і творчасці якіх хацелася б засяродзіцца, — Усевалад Свентахоўскі. Мастак, дызайнер, педагог некалькі дзён таму пайшоў з жыцця. Аўтар з цікавым поглядам на мастацтва працягла час шчыраваў на ніве кніжнай графікі: сярод твораў, якія аздобіў, — «Полацак. 1150» (2013) і «Уладзімір Мулявін. Сэрцам і думамі» (2016). За рабру над гэтымі выданнямі атрымаў высокія прызны на Нацыянальным конкурсе «Мастацтва кнігі». Вялікую частку сваёй творчасці Усевалад Свентахоўскі прысвяціў каліграфіі. Вось і на выстаўцы «У пошуках жывой душы» прадстаўлены яго шрыфтавыя кампазіцыі «Сарочынскі кірмаш» (2023), «Вечар напярэдадні Івана Купалы», «Вечары на хутары каля Дзіканькі», «Гоголь. Прадмова» ды іншыя адметныя работы, датаваныя 2023 годам. У іх выяўляюцца магчымасці аўтара ператвараць літары алфавіта ў пісьмо, напоўняе дзіўнымі вобразамі. Вонкава простыя і лаканічныя творы сведчаць у тым ліку пра велізарную ўнутраную працу, значны ўкладзены намаганні, а яшчэ пра

Ала Кушнер «Заметки на полях», 2024 г.

грунт, на які абапіраўся творца. Усевалад Свентахоўскі шмат эксперыментваў, але не адмаўляўся ад традыцыі, быў здольны падымаць мінулае і сучаснасць.

Таксама хацелася б вылучыць работы Віктара Саўчанкі, аб'яднаныя назвай «Гісторыя носа» (2023). Яго чорна-белая графіка — роздум пра сатыроўную абсурдысцкую аповесць «Нос» — надзвычай выразная і трапная. У той жа час ілюстрацыі адпавядаюць настрою твора, у сусвецце якога холадна і няўтульна. Зусім іншыя адчужанні, хоць такія ж дзіўныя і пранізлівыя, выклікаюць абстракцыі Андрэя Сімончыка, што вылучаюцца яркімі фарбамі, мяккімі пераходамі і запрашэннем у вандроўку ў чароўны свет. Надзвычай удалымі выглядаюць фантазмарычныя работы Кацярыны Коўзусь «Плачка» і «Дамавік» (абедзве 2023 года): з аднаго боку, у іх мастацка прытрымліваецца матываў прозы Мікалая Гоголя, з іншага — выяўляе смелую і настрымную аўтарскую фантазію. За дасягненнямі маладой мастачкі вельмі цікава назіраць.

Выстаўка «У пошуках жывой душы» будзе працаваць да 9 чэрвеня.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Усевалад Свентахоўскі «Вечары на хутары каля Дзіканькі», 2023 г.

Андрэй Сімончык
«Майская ночь, альбо Топельніца», 2022 г.

зваротная сувязь

За дробязямі штодзённымі...

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», у якім аўтар расказае пра народнага пісьменніка Івана Чыгрынава. У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Сурозмоўцы» Навума Гальпяровіча — сустрэча з паэтам Рагнедам Малахоўскім.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — старонкі рамана Фёдора Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя).

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Максіма Танка.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка Кацярыны Хадасевіч-Лісавой (у выкананні Лікі Пташук). Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

25 сакавіка — на адкрыццё Тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі ў СШ № 8 г. Слоніма з удзелам пісьменнікаў сталічнага аддзялення СПБ. Пачатак у 11.00.

26 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Уладзімірам Магзо. Пачатак у 11.00.

26 сакавіка — на свята дзіцячай кнігі ў СШ № 82 (вул. Народная, 27). Пачатак у 14.00.

26 сакавіка — у публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на творчую сустрэчу з паэтам і празаікам Андрэем Душачкіным. Пачатак у 17.30.

27 сакавіка — у Дом літаратара (вул. Фрунзэ, 5) на ўрок мужнасці, які правядзе публіцыст Аліна Грышкевіч. Пачатак у 15.00.

27 сакавіка — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16) на творчы вечар паэта Уладзіміра Магзо. Пачатак у 17.30.

28 сакавіка — у публічную бібліятэку № 18 (вул. Каліноўскага, 55) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дамітрыем Мікалаевым. Пачатак у 10.30.

28 сакавіка — у публічную бібліятэку № 7 імя Якуба Коласа (вул. Пліханова, 97/4) на творчую сустрэчу паэта Уладзіміра Магзо з юнымі чытачамі. Пачатак у 11.00.

28 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 10 (пр. Незалежнасці, 123) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дамітрыем Мікалаевым. Пачатак у 12.00.

28 сакавіка — у публічную бібліятэку № 11 (Ташкенцкі праезд 3) на творчую сустрэчу з пісьменніцай Валіяцінай Драбышоўскай. Пачатак у 13.00.

28 сакавіка — у Індустрыяльна-педагагічны каледж (вул. Матусевіча, 24) на літаратурнае мерапрыемства «Адна ў нас калыска — зялёны край, славянская зямля». Госць — Андрэй Скарынін. Пачатак у 14.30.

28 сакавіка — у літаратурны клуб «Шчыраць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Яна Чачота, 23) на творчую сустрэчу з паэтам Аляксандрам Раткевічам. Пачатак у 16.00.

28 сакавіка — творчую сустрэчу з выхаванцамі НДЦ «Зубраня» правядзе група Саюза пісьменнікаў Беларусі. Пачатак у 14.00.

28 сакавіка — на пасяджэнне Клуба творчых жанчын «Спадарыня» «Паэзіі радок чароўны» ў публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2). Пачатак у 17.00.

13 сакавіка 55-годдзе адзначае Аляксандр Марозаў.

16 сакавіка 70-гадовы юбілей святкуе Алена Харавец.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
радакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Радакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чарніцэў
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас радыцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны
для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Радакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — Галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
21.03.2024 у 11.00
Ум. друку: арж. 3,72
Наклад — 695

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 3820000000767 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 591
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Руплікі прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя радыцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасць
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

2 4 0 1 1